

Dokument nr. 5.

(1979—80)

Forsvarets ombudsmannsnemnds innberetning til Stortinget om virksomheten i tiden 1. januar—31. desember 1979

Register

	Side
I. Innledning	3
Generelle synspunkter	3
II. Saker som er behandlet	4
Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse	5
Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimittering	8
Opptjening, godskriving, tjenestetidens lengde etc	9
Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av utstyr	10
Forlegningsforhold	11
Tjenesteforhold	12
Permisjoner	13
Velferd	17
Disiplinærsaker	17
Forholdet mellom befal og menige	22
Tillitsmannsordningen	22
Økonomiske forhold	25
Sykesaker	26
Sosiale saker	28
Forsvarets skolevirksomhet	28
Verveve	30
Befalssaker	30
Sivilt personell i Forsvaret	38
III. Ombudsmannsnemndas befaringer	39

I. Innledning.

Ombudsmannsnemnda har i 1979 bestått av:

Ombudsmann Edg. Andreassen, Oslo, formann
Sekretær Kåre Hansen, Oslo
Sekretær Hans Nordahl Jensen, Bodø
Redaktør Erlend Rian, Tromsø
Disponent Ottar Gravås, Levanger
Student Per-Kristian Foss, Oslo
Fylkessekretær Ola D. Gløtvold, Engerdal.

Nemnda har i 1979 holdt følgende møter:

15—16 februar
8 mai
26 oktober
11 desember.

På møtet den 8 mai hadde nemnda en samtale med representanter for Stortingets forsvarskomiteé. Av saker som ellers er behandlet på møtene kan bl a følgende nevnes:

Orientering om ombudsmannsordningen på tillitsmannskurs.

Forsvarsbudsjettet 1980.

Kollektiv avstraffelse.

Politisk virksomhet i Forsvaret.

Aksjon fra 2 LTF-medlemmer.

Sivilt antrekk til middag.

Tillitsmannsordningens internasjonale samarbeid.

De saker som er behandlet av nemnda er nærmere omtalt under de respektive avsnitt i beretningen.

Nemnda har i 1979 foretatt følgende befaringer:

13—15 mars: Avdelinger i Stavanger-distriktet.

9 mai: Helgelandsmoen.

24—26 oktober: Avdelinger i Bodø-området.

Under disse befaringer av 8 avdelinger besøkt. Avsnittet Nemndas befaringer omtaler besøkene nærmere.

Ombudsmannen og kontorsjefen har orientert om ombudsmannsordningen ved en rekke av Forsvarets skoler og ved mange av de tillitsmannskurs som arrangeres ved avdelingene.

Protokoll fra nemndas møter og befaringer følger beretningen som uttrykt bilag.

Generelle synspunkter.

Virksomheten i 1979 har vært lagt opp stort sett som tidligere år. Antall saker er omtrent som vanlig. Det samme gjelder fordelingen på de respektive saksgrupper. Det er således intet spesielt å bemerke i den sammenheng.

De ganger Stortinget har hatt bestemmelsene for tillitsmenn i Forsvaret til vurdering er det fra forsvarskomiteéen uttalt den klare forutsetning at Ombudsmannens og ombudsmannsnemndas status ikke måtte endres. Med den utbyggingen av det sentrale tillitsmannsapparat som har funnet sted i de senere år er det klart at nemndas og Ombudsmannens status er endret. Alle de generelle og prinsipielle spørsmål som tillitsmennene tidligere var opptatt av, men ikke kunne finne noen løsning på i sine avdelingsutvalg, ble stort sett tatt opp med sentrale myndigheter gjennom Ombudsmannen. I dag tas disse spørsmål opp gjennom det sentrale tillitsmannsapparat, landskonferansen og landsutvalget.

Det heter i ombudsmannsnemndas instruks at bare de saker som er av prinsipiell karakter eller har almen interesse skal forelegges for nemnda. Når slike saker ikke lenger tas opp med Ombudsmannen i det hele tatt, blir det også færre arbeidsoppgaver til nemnda. Dette har i de senere år gitt seg utslag både i møte- og befaringshyppigheten.

I sin innstilling til beretningen for 1978 ba forsvarskomiteéen Forsvarsdepartementet være oppmerksom på viktigheten av at Forsvarets personell er tilstrekkelig orientert om ombudsmannsordningen. Departementet har i den sammenheng anmodet Forsvarets overkommando om å orientere sivilt personell om deres adgang til å søke bistand hos Ombudsmannen. Departementet har videre anmodet Forsvarets Forum om å omtale ombudsmannsordningen i avisen. Med den stadig skiftende mannskapsstyrke vil det være vanskelig til enhver tid å holde samtlige mannskaper orientert om sine muligheter til bistand gjennom ombudsmannsordningen. Det viktigste i denne sammenheng må være å få orientert samtlige tillitsmenn

slik at de kan hjelpe mannskaper som trenger råd og veiledning. Dette vil nemnda forsøke å få gjort ved at nemndas medlemmer deltar på tillitsmannskurs ved de militære avdelinger og orientere om Ombudsmannens og nemndas virksomhet.

I beretningen for i fjor pekte nemnda på at de mannskaper som var avhengig av økonomisk støtte utover de ordinære regulativfestede tillegg ofte støtte på problemer med å få den økonomiske hjelp de trengte. Nemnda pekte i den sammenheng på at det var nød-

vendig å få klarlagt kompetanseforholdet mellom de sentrale myndigheter og at slike nye bestemmelser nå var gitt. Det er nemndas erfaring at disse bestemmelser har virket tilfredsstillende, og at en god del vanskeligheter nå er ryddet av veien.

Når det gjelder behandlingen av befalssaker ble det i fjorårets beretning redegjort for dette under avsnittet Generelle synspunkter. Situasjonen er ikke endret når det gjelder disse saker.

II. Saker som er behandlet.

Ombudsmannen har i 1979 behandlet 244 nye saker. I tillegg kommer 48 saker fra tidligere år, tilsammen 292. Tyve av disse sakene er ikke ferdig behandlet i 1979. I 69 av sakene er avgjørelsen endret.

I tillegg til de saker som er registrert i denne oversikten, er det som tidligere behandlet et stort antall henvendelser om forskjellige spørsmål. Ombudsmannen har her gitt orientering om hvordan man best kunne få hjelp til å løse spørsmålene.

Saksfordelingen på forsvarsgrener og kommandoområder, samt fordeling av sakene på de forskjellige saksområder er stort sett som tidligere.

De nye sakene som er behandlet i 1979 er tatt opp av:

Enkelte soldater	141
Grupper av soldater, tillitsmenn, avdelinger eller offiserer på vegne av mannskaper	32
Vervede	3
Befal	63
Sivilt personell	2
Ombudsmannen	3
	<hr/>
	244

Sakenes fordeling på forsvarsgrenene er følgende:

FD og diverse høyere staber	32
Hæren:	
Distriktskommando Østlandet	43
Distriktskommando Sørlandet	3
Distriktskommando Vestlandet	3
Distriktskommando Trøndelag	12
6. Divisjon	48
	<hr/>
Heimevernet	10

Sjøforsvaret:		
Avdelinger på Østlandet	5	
Avdelinger på Sørlandet	5	
Avdelinger på Vestlandet	10	
Avdelinger i Trøndelag	0	
Avdelinger i Nord-Norge	10	
Fartøyer	3	33
	<hr/>	
Luftforsvaret:		
Avdelinger i Sør-Norge	37	
Avdelinger i Nord-Norge	23	60
	<hr/>	
		244

1977 1978 1979

<i>Menige mannskaper:</i>			
Verneplikt, utskrivning rulleføring	1	0	1
Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse	25	40	30
Opptjening, godskriving, tjenestetidens lengde, tjenesteløstelser	6	4	7
Beordring, overføring forflytning, frabeordring, dimittering	35	35	19
Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av utstyr ..	8	3	6
Forlegningsforhold	6	4	6
Kosthold	1	2	0
Tjenesteforhold	14	12	8
Permisjoner	24	30	20
Velferd	0	0	2
Kantiner	0	0	0
Disiplinærsaker	28	31	30
Forholdet mellom befal og menige	3	1	4
Tillitsmannsutvalg	13	3	2
Økonomiske forhold	11	7	11
Sykesaker, tannpleie, ulykker ..	18	16	13
Sosiale saker	15	10	7
Forsvarets skolevirksomhet ..	12	10	10
Vervede	2	1	3

	1977	1978	1979
<i>Befal og sivilt personell:</i>			
Utnevnelse, fast ansettelse, konstitusjon etc	1	1	1
Engasjement, åremål etc	6	5	10
Beordring, frabeordring, forflytning, plikttjeneste, avansement, ansiennitet	30	16	17
Aldersgrense, avskjed oppsigelse	16	5	7
Tjenesteforhold	9	4	9
Permisjoner, ferie	0	0	3
Sykesaker, legetjeneste	2	2	3
Disiplinær- og straffesaker	0	2	1
Erstatning	0	1	1
Underbringelse	0	1	0
Familieboliger	0	1	2
Lønn	2	6	4
Godtgjøringer	2	6	6
Pensjon	3	2	1

Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse.

Det er i år behandlet 30 saker samt 2 fra tidligere år. Elleve av disse sakene gjelder utsettelse med førstegangstjenesten, 5 saker gjelder utsettelse med endel av førstegangstjeneste, 10 saker gjelder utsettelse med repetisjonsøvelser og 4 saker gjelder utsettelse med heimevernstjeneste. I 16 saker er den avgjørelse det er klaget over endret slik at utsettelse er innvilget.

En konfeksjonsfabrikk søkte om utsettelse med repetisjonsøvelse for en av sine ansatte. Søknaden var avslått, det samme gjaldt anken. Bedriften fant dette urimelig og anmodet om Ombudsmannens bistand til å få avgjørelsen endret. Det ble anført at den vernepliktige hadde en viktig stilling i bedriften som ansvarlige for råvare- og ferdigvarelageret. Han var dessuten ordremottaker og ansvarlig for at varene ble levert i rett tid. Øvelsen fant også sted i den mest hektiske høstsesongen.

Ombudsmannen drøftet saken med den vernepliktiges rulleførende avdeling som opplyste at det var kommet inn langt flere søknader om utsettelse enn det som kunne innvilges. Avdelingen hadde først og fremst konsentrert seg om å hjelpe de som hadde størst personlige eller familiære problemer. Ombudsmannen fant ikke at den avgjørelse som var truffet kunne sies å være åpenbart urimelig.

En vernepliktig som tidligere hadde hatt utsettelse med førstegangstjenesten på grunn av utdannelse, hadde søkt om ytterligere utsettelse. Han klaget til Ombudsmannen over at han ikke hadde fått svar på to søknader. Etter en telefonsamtale med sin rulleførende avdeling hadde han fått inntrykk av at søknaden ville bli avslått, noe han fant urimelig.

Den vernepliktige hadde fått utsettelse til juli 1979 for å gjøre seg ferdig med sin utdannelse ved Handelshøyskolen i Bergen. Han var nå innenfor rammen av kulturavtalen mellom Norge og Bulgaria tildelt et bulgarsk stipend for studier av økonomiske relasjoner mellom Øst- og Vest-Europa i Bulgaria for studieåret 1979/80. Han var gift med en bulgarsk kvinne som skulle avtjene plikttjeneste i Bulgaria i forbindelse med tidligere utdannelse.

Etterat Ombudsmannen hadde drøftet saken med den rulleførende avdeling og etterat saken hadde vært forelagt vedkommende Krigskommissariat, fant man å kunne innvilge ytterligere utsettelse til 1 oktober 1980. Han ble samtidig innvilget utenrikspermisjon for det samme tidsrom.

En vernepliktig som studerte medisin var i henhold til gjeldende regler og vanlig praksis innkalt til medisinerrekruttskole sommeren 1979, første sommerferie etterat studiet var begynt. Han hadde på grunn av økonomiske vanskeligheter søkt om ett års utsettelse med rekruttskolen, men søknaden var avslått.

Den vernepliktige hadde i forbindelse med kjøp av leilighet fått så store utgifter til renter og avdrag at han måtte skaffe seg ekstraintekter i de 8 ukene han hadde sommerferie.

Ombudsmannen fant for så vidt intet å bemerke til at søknaden var avslått, fordi den vernepliktige jo måtte være klar over sin tjenesteplikt. Hvis imidlertid en utsettelse ikke ville føre til problemer for Forsvarets sanitet, klagerens militære utdannelse og senere tjenestemønster, ba Ombudsmannen om at søknaden måtte bli vurdert på ny. Etterat de økonomiske forhold var dokumentert ble søknaden om utsettelse innvilget.

En vernepliktig som var utdannet som sivil flyger i USA og hadde stilling i et flyselskap der skulle vende tilbake til Norge og avtjene sin militærtjeneste. Femten måneders militærtjeneste ville imidlertid føre til at han ikke ville kunne vedlikeholde sine flysertifikater. Dette ville føre til meget store praktiske og økonomiske problemer for ham.

Luftforsvaret var innstillet på å hjelpe ham og hadet drøftet saken med Luftfartsverket. Luftforsvaret traff denne avgjørelse:

«Det vises til refererte korrespondanse.

Luftforsvarsstaben har på prinsipiell basis forelagt Deres brev ref a) for Luftfartsverket med henblikk på å få klarlagt omfanget av de økonomiske konsekvenser med hensyn til vedlikehold/fornyelse av Deres flysertifikater, som avtjening av førstegangstjenesten (sammenhengende) eventuelt vil kunne bevirke.

Dette har det imidlertid ikke vært mulig å få klarlagt helt eksakt. Imidlertid er det på det rene at det er betydelige kostnader det i tilfelle dreier seg om.

I vernepliktsloven er det imidlertid ikke inn tatt noen bestemmelse om at den yrkesgruppe som De tilhører kan fritas for/eller på annen måte skal gis anledning til å få oppstykket militærtjenesten.

Det er også andre yrkesgrupper, fiskere, selvstendige næringsdrivende osv som ofte vil bli rammet økonomisk i tilsvarende grad ved at de blir innkalt for å avtjene førstegangstjenesten.

Det som imidlertid er unikt i Deres situasjon er at De må gå opp til «ny eksamen» for å kunne fortsette i Deres sivile yrke pga førstegangstjenesten. Dette kan synes urimelig sett i forhold til andre vernepliktige mannskaper som ikke rammes av et slikt forhold.

På denne bakgrunn har LST funnet å kunne gå med på at De innvilges utsettelse med resterende tjeneste etter å ha avtjent 3 måneder av førstegangstjenesten og deretter søkes overført til Himevernet slik som De primært søker om.

Bodø flystasjon som er tilstilet gjenpart av dette skriv bes forholde seg i samsvar med foranstående avgjørelse.

Til orientering for Bodø flystasjon kan for øvrig opplyses at X ikke var i tjeneste på det tidspunkt refererte skriftveksling fant sted og disse har derfor ikke passert tjenesteveg.»

En vernepliktig som i 1971 hadde søkt om og fått overføring til siviltjeneste, hadde hvert år senere fått utsettelse med tjenesten på grunn av sin utdannelse. I januar 1979 søkte han seg tilbake til Forsvaret. Han fylte 30 år den 18 mai 1979 og var innkalt til førstegangstjeneste i Forsvaret fra 17 sep 1979. Han hadde tatt opp med militære myndigheter spørsmålet om det var hjemmel for å innkalle ham. Han hadde en kollega som var i samme situasjon som ham, men som var blitt overført til Sivilforsvaret. Han hevdet at det her var tale om forskjellsbehandling og ba om Ombudsmannens bistand til å få endelig klarlagt om det var hjemmel for innkalling til tjeneste.

Etter å ha undersøkt saken skrev Ombudsmannen slik til Generalkrigskommissariatet:

«Ovennevnte har den 8 f m skrevet til Ombudsmannen som vedlagte fotokopi viser. Den 22 f m har han på ny skrevet til Ombudsmannen, fotokopi vedlegges. Ombudsmannen har også drøftet saken med Forsvarets sanitet som den 22 f m oversendte sine dokumenter i saken til Ombudsmannen. Disse dokumenter følger også vedlagt. Jeg ville gjerne ha drøftet denne saken med Generaladvokaten. Han er imidlertid på tjenestereise og blir ikke å treffe før 10 d m. Da X er innkalt til tjeneste fra den 17 d m har jeg funnet det nødvendig å oversende saken allerede nå.

X ble overført til siviltjenesten denn 22 jan 71 og ble innkalt til tjenesten den 2 aug. Han hadde da begynt på det medisinske studium og har senere søkt og fått innvilget ett års utsettelse ad gangen. I forbindelse med innkallinger i 1978 og 1979 synes det å ha vært en del misforståelser. I sitt skriv til AST av 6 feb d å ber han om å bli tilbakeført til Forsvaret.

X er født i 1949 og kunne fortsatt innkalles til siviltjeneste fordi han selv ved sine søknader har forårsaket utsettelsen. Bestemmelsene i § 12, annet ledd, i lov om fritaking for militærtjeneste av overbevisningsgrunner kommer således ikke til anvendelse.

Det synes for meg å være tvilsomt om det er den samme muligheten til å innkalle ham til militærtjeneste. I henhold til vernepliktslovens § 12, annet ledd, bortfaller militær førstegangstjeneste når den ikke er påbegynt innen utgangen av det år han fyller 28. Skyldes forsinkelsen hans egen forsømmelse er grensen 33 år. Jeg kan ikke se at det er utvist forsømmelse fra Xs side. Han har søkt og fått overføring. Han har søkt og fått utsettelse hvert år, også det året han passerer 28 år og han har søkt og fått tilbakeføring til Forsvaret. Dette er en av de få måter man kan komme unna militærtjenesten på uten at jeg tør hevde at dette har vært Xs hensikt.

Det er vanlig praksis at alle som søker utsettelse ut over 28 års grensen må avgi en erklæring om at de er villige til å avtjene førstegangstjenesten på et senere tidspunkt. Dette har vært ansett for å være tilstrekkelig til å innkalle vedkommende. Holdbarheten av en slik erklæring har imidlertid, så vidt meg bekjent aldri vært prøvet for domstolene. Slik erklæring er ikke innhentet for Xs vedkommende. Dermed synes det å være tvilsomt om han i det hele tatt kan innkalles i dag.

Når X stiller spørsmål om han kan innkalles er det på et helt annet grunnlag. Han har en kollega, Y, som synes å ha vært i akkurat samme tjenestlige forhold som X, men som er overført til Sivilforsvaret og innkalles til tjeneste etter Sivilforsvarets spesielle tjenestemønster. Det er således den forskjellsbehandling av tilsynelatende like omstendigheter som synes å ha funnet sted som er grunnlag for Xs klage.

Alle forhold tatt i betraktning synes det for meg som nevnt å være tvilsomt om X kan innkalles til førstegangstjeneste nå.»

Etter fornyet vurdering traff Generalkrigskommissariatet denne avgjørelse:

«I Bestemmelser om utskrivning og verneplikt i Norge (BUV), Del II, kap VIII, pkt 100, heter det bl a at utsettelse ikke må gis hvis det medfører at plikten til førstegangstjeneste faller bort etter L § 12, 2. ledd.

Etter nevnte § bortfaller plikt til førstegangstjeneste i fred innen utløpet av det år den vernepliktige fyller 28, eller hvis forsinkelsen skyldes hans egen forsømmelse, innen utløpet av det år han fyller 33.

Der hvor samfunnsmessige interesser har krevet det eller vektige velferdsgrunner har tilsagt det, har det i Forsvaret blitt gitt utsettelse utover 28 års alder mot at vedkommende har undertegnet erklæring om villighet til å avtjene førstegangstjenesten etter utsettelsen.

Det kgl Justis- og politidepartement har i skriv av 21 nov 1975 gitt Administrasjonen for sivile tjenestepliktige følgende direktiv om samme:

«I de tilfeller sivile tjenestepliktige søker om utsettelse med førstegangstjenesten og det er åpenbart at tjenesten ikke vil kunne påbegynnes før utløpet av det år disse

mannskaper fyller 28, innvilges utsettelse bare hvis vedkommende skriftlig erklærer seg villig til å utføre militær førstegangstjeneste i tilfelle en eventuell fremtidig tilbakeføring til militær stilling. Det skal ikke innvilges slik utsettelse dersom det er åpenbart at tjenesten i så fall ikke kan påbegynnes innen utløpet av det år mannskapet fyller 33.»

Etter fornyet vurdering av saken finner Generalkrigskommissariatet at det i foreliggende tilfelle ikke kan påvises forsømmelighet fra Xs side og at 28 års regelen må komme til anvendelse.

Da det ikke er avkrevet villighetserklæring fra ham som forutsatt, blir han å overføre fra FSAN til Sivilforsvaret.

FSAN bes annullere innkallingen av X og underrette ham om GKs avgjørelse. For øvrig bes overføring iverksatt gjennom Krigskommisariat Akershus.»

En vernepliktig som siden 1970 hadde fått årlige utsettelser med førstegangstjenesten var nå innkalt til tjeneste fra 1 jan 1980. Han mente selv at plikten til å gjøre førstegangstjeneste måtte være bortfalt i henhold til vernepliktslovens § 12, 2. ledd. Hans rulleførende avdeling var ikke enig i hans forståelse av vernepliktsloven, og han anmodet derfor om Ombudsmannens bistand til å få bragt på det rene om han kunne pålegges tjeneste.

Nærmere undersøkelser i saken viste at klageren ikke hadde avgitt noen villighetserklæring om tjeneste etter fylte 28 år. Det var derfor etter Ombudsmannens oppfatning ikke hjemmel for å innkalle klageren. Dette ble meddelt rulleførende avdeling som deretter annullerte innkallingsordren. Den rulleførende avdeling skrev imidlertid slik til Ombudsmannen:

«Avdeling X viser til ref hvor avdelingen ble gjort kjent med den korrekte tolking av omtalte ledd i vernepliktsloven og videre brukt av skriftlig villighetserklæring. I samsvar med dette er derfor innkalling av Y til førstegangstjeneste annullert. Kopi av skrivet vedlegges.

Avdeling X har naturligvis konferert med andre avdelinger i denne sak. Det som er forbausende er å erfare hvor lite kjent denne tolking og nevnte villighetserklæring er blant oppsettende avdelinger. Dette sies ikke som et unnskyldende moment, men kunngjøringen har ikke trengt igjennom. En vil derfor anbefale at ombudsmannen tar de nødvendige skritt overfor rette myndighet, slik at disse bestemmelser blir innarbeidet på rette plass. Det er nemlig en ubehagelig opplevelse å se at en vel tilrettelagt plan for å unndra seg førstegangstjenesten, lar seg gjennomføre og attpå til få den oppsettende avdeling til å føle den flau smak av uforskyldt forsømmelse.»

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarsdepartementet og ba om at det måtte bli vurdert om det var behov for å gi rulle-

førende avdelinger en nærmere orientering om praktiseringen av vernepliktslovens § 12, 2. ledd.

Ombudsmannen har senere mottatt denne utredning gitt av Forsvarsdepartementet i 1978 om forholdet foreldelse av plikt til førstegangstjeneste og bruk av villighetserklæring:

«I en fortolkning av omhandlede lovparagraf uttalte Forsvarsdepartementet 13 juni 1962 til Hæren bl a:

«Departementet vil peke på at det må vises stor forsiktighet med å gi utsettelse så lenge at en må basere innkallingen til førstegangstjeneste på en villighetserklæring fra den vernepliktige. Dette må i tilfelle bare skje i rene nødstilfeller.»

Siden har Forsvaret etterlevet dette utsagn og i situasjoner som for den vernepliktige ellers ville bli uholdbare praktisert å gi utsettelse ut over 28-års-grensen i loven mot villighetserklæring om å avtjene førstegangstjeneste umiddelbart etter utsettelsen.

Det foreligger ingen sikker avgjørelse om den juridiske holdbarheten av en slik ensidig forpliktende villighetserklæring i relasjon til vernepliktslovens aldersgrenser om plikten til førstegangstjeneste. Spørsmålet har således aldri vært fremmet for domstolene. Det har nok vært på tale med rettslig prøving, men søksmål har ikke blitt reist. I stedet har vedkommende utført sin militærtjeneste.

Sørordninger med utsettelse mot villighetserklæring i helt spesielle tilfeller har således hittil virket uten komplikasjoner.

Forsvarsdepartementet ønsker likevel å understreke at en oppfatter vernepliktslovens § 12, 2. ledd slik at den i prinsippet knesetter en preskripsjonsregel som administrasjonen plikter å følge.

Det ville derfor være meget uheldig om den praktiserte ordning med unntaksvis å gi utsettelse med førstegangstjenesten ut over 28-års-grensen skulle bli vanlig uten at spesiell nødssituasjon foreligger for den vernepliktige.

Når det gjelder mannskaper som er ført tilbake til de militære ruller fra siviltjeneste etter å ha fylt 28 år, har praksis vært at de som tidligere har vært øvet eller delvis øvet ved militær avdeling er blitt tilbakeført til den militære rulleførende enhet de tilhørte før overføring til siviltjeneste.

Avtjening av resterende tjeneste for mannskaper eldre enn 28 år og med avgitt villighetserklæring vil avhenge av den rulleførende enhets behov, for den personellkategori vedkommende representerer samt deres dyktighetsklasse og øvrige forutsetninger.

Det kan også være spørsmål om overføring til Sivilforsvaret i likhet med hva som normalt skjer med militært uøvde mannskaper i denne aldersgruppe i samsvar med retningslinjer i vedtaksgruppe B i budsjettproposisjon nr 1 for Forsvaret.

Forøvrig ser Forsvarsdepartementet det slik at for vernepliktige som har utført noe førstegangstjeneste består plikten til å fullføre militærtjenesten utover de aldersgrenser som er nevnt i vernepliktslovens § 12, 2. ledd og i prinsippet helt til utgangen av verneplikts-

alderen. Unntatt herfra er bare de som blir sendt hjem ved eller fremmøte til førstegangs-tjeneste pga sykdom, skade eller lignende etter beslutning av avdelingslege eller legenemnd.

Til Juridisk Studentutvalg vil en gjøre oppmerksom på at bestemmelsene vedrørende søknad om utsettelse av militærtjeneste må finnes i Utskrivningsreglementets kap VIII samt Forsvarsdepartementets utfyllende bestemmelser for utskriving og verneplikt kap X og ikke lenger i KTF 1957.»»

En vernepliktig hadde gjennomgått rekruttskole i 1971. Han hadde fått utsettelse med den resterende tjeneste pga opptak ved Norges Handelshøyskole. Han hadde ikke gjennomført denne utdannelsen, men hadde istedet utdannet seg som fysioterapeut og var i den sammenheng overført fra Infanteriet til Forsvarets sanitet. Han hadde nå fått beskjed om at han måtte gjøre sin resterende tjeneste som fysioterapeut i Forsvaret fra januar 1980.

Han hadde søkt om overføring til Heimevernet for å kunne komme i arbeid så snart han var ferdig med turnustjenesten som fysioterapeut. Han hadde fått tilbud om å overta et fysikalsk institutt hvis eier var omkommet ved en ulykke. Det var av stor betydning for ham og vedkommende kommune som var interessert i å få instituttet igang igjen så fort som mulig, idet det var et stort behov for den behandling instituttet kunne gi.

Søknaden var avslått med den begrunnelse at Forsvaret hadde for få fysioterapeuter til å dekke det reelle behov.

Ombudsmannen fant intet å bemerke til at søknaden var avslått så lenge Forsvarets behov for denne kategori personell på langt nær var dekket. Ombudsmannen reiste spørsmålet om det kunne være aktuelt med en utsettelse inntil klageren hadde fått etablert seg. Dette var imidlertid klageren ikke interessert i.

En vernepliktig som etter rekruttskole i 1968 var blitt overført til Heimevernet hadde møtt regelmessig til alle øvelser frem til 1974. Da ble han enkemann. Med ansvar for to barn født henholdsvis i 1967 og 1970 var det vanskelig for ham å møte, og han hadde etter adskillig korrespondanse fått utsettelse frem til nå. Han var nå innkalt til tjeneste og ytterligere utsettelse var ikke innvilget. Han hevdet at hans situasjon var like vanskelig som før og ba om Ombudsmannens bistand til å slippe tjenesten.

Ombudsmannen drøftet saken med vedkommende HV-distrikt som hadde lagt opp tjenesten slik for klageren at han ikke ville være mer fraværende fra hjemmet enn når han var på arbeid. Barna var nå blitt henholdsvis 9 og 12 år gamle, og Ombudsmannen fant det ikke åpenbart urimelig at innkallingen var opprettholdt.

Saken var også tatt opp på mer prinsipielt grunnlag av Aleneforeldreforeningen i Oslo. Denne henvendelse har Generalinspektøren for Heimevernet tatt opp med Forsvarsdepartementet. Noen avgjørelse i saken er ikke truffet.

Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimittering.

Det er i denne gruppe behandlet 19 saker samt 3 fra tidligere år. I 12 saker er avgjørelsen endret, mens en sak ikke er ferdig behandlet.

En vernepliktig som tjenestegjorde ved en avdeling i Vestfold hadde søkt om overføring til tjeneste i Oslo. Begrunnelsen for søknaden var at han var plaget av hodepine og depresjon. Depresjonen skrev seg fra manglende treningsmuligheter i den idrett han drev. Han hadde to ganger søkt sin rulleførende avdeling om overføring, begge ganger ble søknaden avslått. En anke til vedkommende forsvarsgren ga det samme resultat. Den vernepliktige fant avgjørelsen urimelig og anmodet om Ombudsmannens bistand.

I forbindelse med Ombudsmannens undersøkelse ble det bl a opplyst at vedkommende forsvarsgren hadde meget stor pågang fra rekrutter som ønsket tjenestgjoring i Oslo-området. Det var gifte mennskaper med barn, soldater med invalide foreldre og andre med tungtveiende velferdsgrunner. I tillegg til dette en rekke søknader fra mennskaper som var avgitt til tjeneste i Nord-Norge. Det måtte derfor en meget streng prioritering til, og klagerens velferdsgrunner var vurdert ut fra en slik prioritering.

Etter at anken var avslått ble klageren fremstillet for Oslo militære legekontor/Militærpsykiatrisk Poliklinikk. Konklusjonen var her at det forelå en moderat depressiv reaksjon. Hodepinen hadde en migrenoid karakter og representerte en betydelig plage. Det ble tilrådd overføring til Oslo med adgang til å hjemme. Hvis ikke det lot seg gjøre burde spørsmålet om nedsettelse av dyktighetskjennelsen til Arb B vurderes.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen og pekte på at Militærpsykiatrisk Poliklinikks anmodning om ny vurdering av dyktighetskjennelsen ikke var fulgt og anmodet om at dette måtte bli gjort. Dette ble gjort av den rulleførende avdelings sanitetsgruppe som kom til at det ikke var medisinsk grunnlag for nedskrivning til Arb B. Klageren måtte derfor fortsette på sitt tjenestested. Skulle nye momenter komme til, ville saken bli vurdert på ny.

Etter en samlet vurdering av de forelig-

gende opplysninger fant ikke Ombudsmannen avgjørelsen åpenbart urimelig.

En vernepliktig som tjenestegjorde i Oslo skulle starte sine studier ved Universitetet i Oslo høsten 1979. Han hadde søkt om å få dimittere 24 august istedenfor 26 september. Han tok sikte på examen philosophicum og eksamen i matematikk grunnkurs. Søknaden var avslått.

Undersøkelser i saken viste at det ved avdelingens voksenopplæring var regelmessige forelesninger med sikte på examen philosophicum som klageren kunne ha fulgt. Den vernepliktige kunne også i en viss utstrekning følge de gruppeøvelser/kollokvier som ble arrangert ved Universitetet om kvelden. Så snart forelesningsplanen forelå kunne han ta opp spørsmålet om permisjon til å følge enkelte forelesninger på dagtid. På denne bakgrunn fant ikke Ombudsmannen at avslaget på søknaden om å få dimittere en måned før tiden var åpenbart urimelig.

En vernepliktig som var muhamedaner hadde søkt om overføring fra et geværkompani til stabskompaniet ved samme avdeling. Begrunnelsen for dette var at tjenesten ved geværkompaniet ikke ga ham anledning til å be til de tider som var fastlagt for den enkelte den retning av muhamedanismen som han tilhørte. Han hadde heller ikke på rekruttskolen fått anledning til å be slik det var foreskrevet, og dette førte til at han fikk nerveproblemer.

Den vernepliktige som opprinnelig var Str A ble av medisinske årsaker satt ned til Arb A og ble overført til tjeneste ved en stab.

En vernepliktig ble etter endt førstegangstjeneste overført til en avdeling på Vestlandet. Etterat han var ferdig med sine studier arbeidet han ett år i Nord-Norge og ble i den forbindelse overført til en avdeling der. Han flyttet så tilbake til Vestlandet og søkte da om å bli overført til en avdeling på Vestlandet. Denne søknaden ble avslått. Begrunnelsen for avslaget var at avdelinger i Nord-Norge på grunn av personellmangel ikke var forpliktet til å overføre personell som flyttet til Sør-Norge. Dette mente den vernepliktige måtte være galt og anmodet om Ombudsmannens bistand til å bli overført til en avdeling på Vestlandet.

Såvidt Ombudsmannen kunne se var det hjemmel for å beholde ham ved avdelingen i Nord-Norge, men Ombudsmannen fant allikevel grunn til å forelegge saken for Generalkrigskommissariatet som ga denne uttalen:

«Generalkrigskommissariatet viser til Ombudsmannen for Forsvarets skriv av 14 september 1979 vedrørende ovennevnte sak.

I Vernepliktslovens §§ 7 og 38 er det fastsatt at enhver vernepliktig er forpliktet til å

overta den tjenestestilling i Forsvaret som han er beordret til og utføre den tjeneste som blir pålagt ham, samt uten hensyn til eget ønske overføres til annen rulleførende enhet i eller utenfor den forsvarsgren han opprinnelig er utskrevet til.

Vedrørende overføringer sies det i Utskrivningsreglementet bl a at overføring kan iverksettes når de flytter så langt utenfor oppsetningsstedet for sin avdeling at de ikke kan møte raskt nok til mobilisering — jfr Bestemmelser om utskrivning og verneplikt i Norge (BUV), Del II, kap V, pkt 74. Her er også anført at Generalinspektøren gir direktiver for sine rulleførende enheter m h t hvilke tilfelle de skal foranledige overført pga flytting.

Generalkrigskommissariatet anser at Avd X i nærværende sak har henholdt seg til gjeldende bestemmelser i sin avgjørelse. Videre antar en at bataljonen har vurdert saken ut i fra behov av personell til sine mobiliseringsoppsetninger, hvilket en mener må tillegges stor vekt.

En har merket seg at Avd X vil vurdere saken på nytt i forbindelse med høstens mobiliseringsoppgjør. Dette skulle tyde på at bataljonen ikke unødig vil holde på personell som det eventuelt ikke er strengt tjenestlig behov for i en prioritert mobiliseringsoppsetning.»

Dette ble meddelt klageren.

Opptjening, godskrivning, tjenestetidens lengde.

Det er behandlet 7 saker i denne gruppe. I 4 saker er avgjørelsen endret til fordel for klageren, 1 sak er ikke ferdig behandlet ennå.

I et tillitsmannsmøte ved en repetisjonsavdeling hadde man drøftet de problemer som oppsto ved at korporaler, spesialister etc. kunne få lenger repetisjonsøvelser enn andre mannskaper fordi de hadde fått en viss befalsutdannelse. Tillitsmannsutvalget anmodet Ombudsmannen om å treffe tiltak for at de som ble tatt ut som lavere ledere allerede på rekruttskolen ble orientert om hva dette ville innebære av lengre tjenestetid.

Da dette er et spørsmål som av og til tas opp av enkeltpersoner også, fant Ombudsmannen grunn til å forelegge saken for Forsvarets overkommando. Ombudsmannen pekte på at ingen kunne nekte å tjenestgjøre i den tjenestestilling han ut fra sine forutsetninger ble plassert i, men reiste likevel spørsmålet om det kanskje var behov for en bedre orientering om hvilke grupper som f eks ville få lenger repetisjonsøvelser enn manskapene forøvrig.

F0 besvarte Ombudsmannens henvendelse således:

«Ombudsmannen for Forsvaret har i skriv av 24 september 1979 tatt opp spørsmålet om behov for å orientere vernepliktige under førstegangstjenesten om den ekstra tjenesteplikt som følger av spesialist- og befalsutdannelse samt beskikkelse til korporal. Forsvarets overkommando har innhentet uttalel-

ser fra forsvarsgrenene om de forhold Ombudsmannen legger frem.

Tjenesteplikt for utskrevne mannskaper fastsettes for hvert år av Stortinget. Det vil derfor ikke være mulig å gi bindende fremtidsrettet informasjon om de spørsmål som er tatt opp. Med dette forbehold bør imidlertid mannskaper under førstegangstjenesten kunne orienteres om tjenesteplikt så langt St prp nr 1 gir dekning for det.

FO ser ikke bort fra at omhandlede orientering kan bevirke en for sterk fokusering fra mannskapenes side på tjenesteplikten og således dempe interessen for utdannelse.

FO legger imidlertid all vekt på at de vernepliktige blir fyldestgjørende og saklig orientert.

Med hjemmel i Vernepliktsloven plikter forøvrig enhver vernepliktig å gjennomgå den opplæring han blir pålagt, og således også eventuelt å bli klassifisert som spesialist etter førstegangstjenesten. Den vernepliktige kan heller ikke motsette seg besikking til korporal eller høyere grad. Vernepliktige kan således ikke unndra seg tjeneste som bevirker at de i henhold til St prp nr 1 kan pålegges ekstra tjeneste under repetisjonsøvelser.

Orientering om tjenesteplikt har tidligere vært gitt ved enkelte avdelinger. FO vil nå pålegge de ansvarlige ledd innen Forsvaret å orientere alle vernepliktige mannskaper før uttak til spesialistkurs og befalsopplæring finner sted.»

En vernepliktig som hadde gått en tid på Radioskolen/Hærens samband mente han hadde fått godkjent for lite av skoletiden som førstegangstjeneste etter at han sluttet ved skolen.

Ombudsmannen undersøkte saken nærmere. Forsvarsdepartementet hadde gitt regler for godkjenning av elevtid ved Radioskolen som går ut på at hele aspirantperioden og 15 % elevtid skal godkjennes som førstegangstjeneste. Klageren hadde fått godkjent det han hadde krav på. Det var således intet å bemerke til den avgjørelse som var truffet i saken.

En vernepliktig ble etter 391 dager som vervet og 366 dagers førstegangstjeneste overført til Heimevernet. Han hadde nå hatt noen års HV-tjeneste etter det vanlige mønster med 6 dagers tjeneste pr år. Den vernepliktige mente nå at han burde være ferdig med sin tjeneste i forsvarsgren og heimevern og ba om Ombudsmannens bistand til å bli dimittert. I 1978 hadde han fra sin HV-avdeling fått beskjed om at han hadde 13 års tjeneste igjen, men at han ville bli dimittert i 1985 da han fylte 44 år.

Det var noe uklart hvordan hans tjeneste var beregnet. Sjøforsvaret og Heimevernet var kommet frem til et noe forskjellig resultat. Sjøforsvaret foreslo imidlertid at den vernepliktige ut fra reglen om en lik fordeling av tjenestebyrdene nå burde dimitteres fra HV, noe HV-distriktet sa seg enig i. Han

fikk derfor beskjed om å levere inn våpen og utstyr.

Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av utstyr.

Det er behandlet 6 saker samt en fra tidligere år. I to saker er avgjørelsen endret, to saker er ikke ferdig behandlet.

En vernepliktig var blitt frastjålet en bajonett og var pålagt å betale erstatning, noe han fant urimelig. Bajonetten ble stjålet fra hans pakksekk som var plassert oppe på hans skap i kasernen mens han var på permisjon. Han hevdet at det i det låsbare skapet ikke var plass til alle utleverte effekter, slik at noe måtte oppbevares ulåst. Det var hans oppfatning at han ikke kunne gjøres ansvarlig for tapet, og han fant avgjørelsen både uforståelig og uholdbar.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen som kunne opplyse at mannskapene er vel orientert om sitt ansvar for utleverte effekter. Stasjonen var klar over at mannskapene ikke har plass til å låse ned alle sine effekter når de reiser på permisjon. En bajonett er kostbar og den er attraktiv, den tar svært liten plass. Avdelingen fant det uaktsomt av den vernepliktige ikke å sørge for at bajonetten ble låst inn, og han har i sin forklaring innrømmet at det burde vært gjort.

Etter Ombudsmannens oppfatning burde mannskapenes forlegningsrom være utstyrt slik at mannskapene på en sikker måte kunne låse inn alt det utleverte utstyr som de har ansvaret for. Det er ikke tilfelle i dag, og i den situasjon må det forlanges av mannskapene at de vurderer hvilken del av utstyret de skal sikre mens de er fraværende på permisjon. En aktsom opptreden i denne sammenheng måtte etter Ombudsmannens oppfatning ha ført til at bajonetten var blitt låst inn. Når det ikke var gjort, må i alle fall grunnlaget for å kunne pålegge erstatningsansvar være til stede.

En vernepliktig som hadde fått ødelagt sitt armbandsur under tjenesten hadde søkt om erstatning. Søknaden var imidlertid avslått av rulleførende avdeling. Dette fant den vernepliktige urimelig.

Ombudsmannen fant avgjørelsen delvis i strid med gjeldende bestemmelser og i alle fall i strid med den praksis som følges i slike saker. Ombudsmannen ba derfor om at saken ble behandlet på ny.

Etterat saken var vurdert igjen, ble den vernepliktige tilstått en billighetserstatning, stor kr. 400,—.

En vernepliktig som hadde fått ødelagt endel smykker under førstegangstjenesten hadde søkt om erstatning for det tap han var påført.

Smykkene som besto av et gullkjede, en gull amulett og en gullring til en verdi av ca. kr. 1 500,— hadde han oppbevart i skapet sitt i forlegningen. Smykkene var ødelagt ved at gullet var blitt hvitt og gullringen var sprukket i flere deler. Smykkene ble undersøkt av en gullsmed som kunne opplyse at smykkene hadde vært utsatt for kjemikalier. Saken ble undersøkt av avdelingen og etterforsket av MP uten at det lyktes å få tak i den/de som hadde forvoldt ødeleggelsen.

Avdelingen hadde avslått søknaden om erstatning, idet den ikke fant noen hjemmel for erstatning i et tilfelle som dette. Da det i visse tilfelle er anledning til å yte billighetserstatning for private effekter som er tapt eller ødelagt under tjenesten, fant Ombudsmannen grunn til å forelegge saken for Forsvarsdepartementet. I forbindelse med oversendelsen til departementet pekte Ombudsmannen på at ringer, halskjeder etc syntes å høre med til en ung mans utstyr i dag. Departementet ga denne uttalelse:

«Etter den gjengse fortolkning av «Bestemmelser om erstatning for tapte/skadede private effekter for menige og korporaler» hjemler KTF nr 10 i 1976 ingen adgang til billighetserstatning for tapte smykker tilhørende visekorporal X.

Selv om visse kjeder og anheng i stor utstrekning i dag nyttes av motebevisst ungdom, også i militærtjenesten, oppfylles ikke bestemmelsens kriterier om at det må være bruk for de private effekter i tjensten.

Den unntaksvise billighetserstatning tar fortrinnsvis sikte på gjenstander som f.eks giftering, ur o.l.

De skadede smykker synes etter de foreliggende opplysninger å være av slik art at de burde vært forsikret av eierene i samsvar med bestemmelsens hovedregel.

Forsvarsdepartementet kan følgelig bare tiltre bataljonsjefens konklusjon i brev datert 25 jan 79.

Sakens dokumenter returneres vedlagt.»

Ombudsmannen har utenom den saken som er sitert foran hatt flere andre saker hvor det har vært tale om erstatning for tapte eller skadede private effekter til behandling.

De spørsmål som reiser seg i den sammenheng er regulert ved «Bestemmelser om erstatning for tapte/skadede private effekter inn tatt i KTF 1976 I s 230.

I disse bestemmelser heter det bl a:

«Forsvaret har imidlertid fraskrevet seg ansvaret for tap og skade på slike effekter og har således intet ansvar for slike effekter hvis de skades eller går tapt. Forsikring er et privat anliggende.»

Forsvarsdepartementet mener med denne bestemmelse å ha gitt en ansvarsfraskrivelse som gjelder i enhver situasjon, også i de tilfelle hvor det er utvist uaktsomhet fra Forsvarets side og hvor vedkommende således vil

kunne ha et lovbestemt erstatningskrav. Ombudsmannen er i tvil om dette kan være riktig.

Det er i de samme bestemmelser gitt regler om billighetserstatning når private effekter som soldaten har bruk for i tjenesten blir skadet eller går tapt. Slik bestemmelse er formulert gir de rom for fortolkninger både når det gjelder spørsmålet om hva mannskapene har bruk for i tjeneste av private effekter og hva som går inn under begrepene tjeneste og tjenestgjøring. Det er Ombudsmannens oppfatning at departementet fortolker disse bestemmelser meget strengt, av og til for strengt.

Disse bestemmelser må også sees i sammenheng med hva mannskapene får av opplysninger om sine rettigheter. Den forannevnte KTF-bestemmelse med ansvarsfraskrivelse og regler forøvrig antar Ombudsmannen at mannskapene ikke blir gjort kjent med. Ombudsmannen antar at mannskapene heller ikke ellers får særlig kjennskap til disse forhold før de selv er oppe i en aktuell sak.

Fellestillitsmannsutvalget ved en av Hærens avdelinger hadde i to møter diskutert hva som kunne gjøres for å bedre forholdene når det gjaldt bytte av arbeidsuniformer. Det gikk nå relativt lang tid mellom hver gang man fikk byttet. De som hadde fått to uniformer hadde som regel fått en i ukurant størrelse, enten alt for stor eller alt for liten.

Saken var også tatt opp med høyere myndighet som bare hadde opplyst at det var noe kluss med leveringen av bestilte uniformer. Tillitsmennene anmodet derfor om Ombudsmannens hjelp til å få saken ordnet.

Ombudsmannen kontaktet Generalintendanten som kunne opplyse at de siste 600 av 9 000 bukser var sendt og at det nå ville bli levert 330 jakker pr uke, tilsammen 8 700. Alle disse uniformer var i kurant størrelse. Generalintendanten beklaget forsinkelsen som skyldtes skifte av leverandør.

Dette ble meddelt tillitsmennene.

Forlegningsforhold.

Det er behandlet 6 saker hvorav 1 ikke er ferdig behandlet.

I beretningen for 1978 redegjorde nemnda for de dårlige forlegningsforhold ved Luftforsvarets stasjon Kautokeino. Ifølge godkjente byggeplaner skulle det høsten 1979 settes igang et nybygg i vinkel med den gamle kasernen. Dette var opplysninger ombudsmannsnemnda fikk under befarung i Kautokeino i september 1978.

I januar 1979 fikk Ombudsmannen en henvendelse fra stasjonen hvor det ble opplyst at nybygging var utsatt i 5 år. Ut fra de dårlige forlegningsforhold ved stasjonen ombuds-

mannsnemnda hadde konstatert ved flere besøk med års mellomrom, fant Ombudsmannen grunn til å ta saken opp med Luftforsvarsstaben. Luftforsvarsstaben var ukjent med at nybyggingen skulle utsettes. Av økonomiske grunner ville imidlertid kino-/undervisningsbygget bli sløyfet. LST opplyste at man ville prøve å få byggetiltaket med på 1980-budsjettet, men pekte på at dette betød prioritering foran mange andre tiltrengte behov.

Ombudsmannen fant det nødvendig å ta saken opp med Forsvarsdepartementet og uttalte bl a:

«Jeg er klar over den vanskelige økonomiske situasjon og den strenge prioritering den gjør nødvendig. Ut fra mitt kjennskap til forlegningsforholdene rundt omkring i landet vil jeg tro at Luftforsvarets stasjon Kautokeino kommer i første rekke når det gjelder utbygging både på grunn av geografiske og klimatiske forhold og fordi manskapene i lang tid har tjenestgjort under tildels kummerlige forhold.»

Departementet erklærte seg enig i at forholdene for manskapene var mindre tilfredsstillende. Det ble derfor allerede i 1979 frigitt endel midler, og det var departementets forutsetning at planleggingsarbeidet skulle skje så tidlig at byggearbeidene for alvor kunne komme igang i 1979. Departementet presiserte at det måtte helt uforutsette forhold til dersom nybygging skulle bli forskjøvet i tid.

Slike uforutsette forhold har oppstått i form av naboprotester. Det er nå ingen mulighet for å komme igang våren 1980.

Under ombudsmannsnemndas befaringsreise til Kautokeino høsten 1978 drøftet man også transportmulighetene til og fra Kautokeino. På et tillitsmannsmøte i januar 1979 ble spørsmålet om flytilbringerrute til Kautokeino slik man hadde hatt tidligere drøftet og besluttet tatt opp med Ombudsmannen.

Saken hadde tidligere vært tatt opp med FKN med sikte på å slippe de lange biltransportene til flyplass som man fikk uten eget flyanløp. FKN var klar over de problemer Kautokeino hadde, men ut fra en helhetsvurdering fant man det ikke riktig å sløyfe andre anløp i flyopplegget til fordel for Kautokeino.

Ombudsmannen drøftet saken med transportavdelingen i Forsvarets overkommando. Det var vanskelig å finne frem til et opplegg som ga Kautokeino eget flyanløp. Spørsmålet om justeringer ville imidlertid bli vurdert i tiden fremover, idet nye transportkontrakter skulle gjelde fra april 1980. Det ble imidlertid presisert at Kautokeino, når man først kom til flyplassen, hadde mye bedre kontakt med de øvrige rutenett enn stasjonen ville ha hvis den fikk eget anløp.

Ombudsmannen fant foreløpig ikke å kunne foreta seg noe ytterligere i saken.

En vernepliktig som var gift og bodde 18 km fra sin forlegning i Nord-Norge hadde søkt om å få bo hjemme. Han hadde telefon og bil slik at han kunne varsles og raskt være til stede i en gitt situasjon.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen som opplyste at det var beredskapsmessige grunner som var årsak til avslaget. Mannskaper som bodde i rimelig nærhet bodde hjemme annen hver uke mens de ikke hadde beredskap. Hjemmel for dette var bestemmelsen om nattpermisjon. Dersom personell som hadde beredskap skulle være spredt rundt på bygdene ville det ta lang tid å få varslet alle. Dette ville forsinke utrykning fra leiren. Av beredskapsmessige årsaker var det derfor bare mannskaper med vektige velferdsgrunner som fikk bo hjemme i beredskapsuken.

Klageren hadde ikke anført velferdsgrunner idet hele tatt utenom det at han var gift. Ombudsmannen fant det derfor ikke urimelig at søknaden var avslått.

En vernepliktig hadde fått en søknad om å bo hjemme avslått og mente at avslaget var i strid med gjeldende bestemmelser. Han anmodet i den sammenheng om Ombudsmannens bistand.

Den vernepliktige gjorde tjeneste ved en avdeling hvor han ikke hadde beredskap. Han bodde derfor hjemme hele tiden med hjemmel i bestemmelsen om nattpermisjon. Han søkte om å få avdelingens tillatelse til å bo hjemme og ville dermed få utbetalt kostgodtgjørelse og reisepenger med kr. 14,— pr. dag. Den vernepliktige opplyste at 4—6 mannskaper var forlagt på 4 manns rom og at det ofte var klaget over at det var for trangt i spisesalen. Han hevdet derfor at han etter kommentarene til pkt 3b i Fredsregulativet burde ha fått innvilget sin søknad.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen som hevdet at Fredsregulativets bestemmelser ikke ga noen krav på å få bo hjemme under avtjeningen av førstegangstjenesten. Slik tillatelse kunne gis når Forsvaret ikke kunne gi tilfredsstillende forlegnings- eller forpleiningsforhold eller andre spesielle forhold gjorde det naturlig å innvilge slik tillatelse. Slike forhold forelå ikke i denne saken.

Ombudsmannen fant ikke at avgjørelsen var åpenbart urimelig.

Tjenesteforhold.

Det er behandlet 8 saker samt 3 fra tidligere år.

Spørsmålet om bruk av nynorsk i Forsvarets trykksaker har også i år vært tatt opp i flere

saker. Det ble i beretningen for 1978 redegjort for praksis på dette området.

Ombudsmannen har i år fått en henvendelse fra et HV-område med spørsmål om Ombudsmannens bistand til å få de skjemaer som brukes i Heimevernet på nynorsk.

Ombudsmannen tok saken opp med Generalinspektøren for Heimevernet som orienterte om de nye skjemaer på nynorsk som var kommet til etter den liste Forsvarsdepartementet tidligere hadde sendt ut.

Ombudsmannen orienterte HV-området om dette og om den redegjørelse Forsvarsdepartementet sendte Noregs Mållag i desember 78 og som Ombudsmannen orienterte om i beretningen for 1978.

En vernepliktig hadde i skriv til Forsvarsdepartementet av januar 1979 klaget over at det ikke fantes læremidler på nynorsk i Forsvarets skoler. Dette fant han særlig urimelig ved kurs som de vernepliktige ble pålagt å følge. Han stilte i den sammenheng endel spørsmål som han gjerne ville ha svar på.

Den 15 juni hadde han fremdeles ikke fått svar, og han ba Ombudsmannen se på saken. Ombudsmannen ba i skriv av 19 juni Forsvarsdepartementet å svare den vernepliktige. Den 9 juli svarte departementet slik:

«Klagen Dykkar har vore lagt fram for Forsvarets overkommando til utgreiing.

Etter kva X skolesenter fortel vart De på staden kjent med at skulen verken hadde økonomiske ressursar eller teknisk/pedagogisk kapasitet til å utarbeide dei ynskte læremidla for Y-kurset også på nynorsk.

Dette er i samsvar med den praksis som rår på dei fleste tekniske spesialområder i Forsvaret hvor særleg engelsk fagspråk vert nytta i alliansesamanheng.

Ei slik løysing er ikkje i strid med lov og føresegner om målbruk i statsteneste der mellom anna øvste styraren for eit statskontor vel kva mål kontoret til vanleg skal nytta i tenesta si. Etter forslag til ny lov i Ot prp nr 52 (78—79) skal ifølge § 2 undervisningsverksemd vere unnateke frå kravet om jamstilling av baa målføre.

Den språklege rettferd De etterlyser ligg såleis berre i gjeldande foresegner sine påbod om å svare på same mål i skriftleg vedskifte med einskildmann.

På denne bakgrunn vil departementet sine planar om meir språkleg jamstilling måtte vente på Stortinget si avgjerd om det nye lovframlegget og dei føresegnene Kyrkje- og undervisningsdepartementet i si tid vil gje ut om skriftleg målbruk i offentleg teneste.»

Tillitsmannen ved en av Forsvarets avdelinger klaget til Ombudsmannen over at det under ransaking i en kaserne var klippet over låsen til et skap som urettmessig var tatt i bruk av en vernepliktig som satt i arresten. Tillitsmannen hadde fått kjennskap til at det var vanlig praksis å varsle om inspeksjon slik

at enten mannskapene selv eller tillitsmannen kunne være til stede. Dette var ikke gjort i dette tilfelle.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen som kunne bekrefte at ransaking var foretatt. På grunn av få mannskaper var det endel skap som ikke skulle være i bruk, endel av disse skap var imidlertid låst. Avdelingen hadde fått tips om at det ble oppbevart alkohol i endel av de ledige skapene som var låst. Disse skap ble åpnet. Det viste seg at klageren hadde tatt i bruk et slikt ledig skap uten å melde fra og uten å merke skapet. Dette ble først oppdaget da skapet ble åpnet. Det ble ikke funnet alkohol i dette skapet, men hjemmelaget vin i andre umerkede skap.

Slik saken lå an fant ikke Ombudsmannen noe å bemerke til avdelingens fremgangsmåte.

En vernepliktig anmodet Ombudsmannen om en orientering om befalets rett til å undersøke mannskapenes skap og mannskapenes vesker etc ved innpassering.

Ombudsmannen orienterte om gjeldende praksis på dette området og gjorde ham bl a kjent med redegjørelse om dette gitt av Generaladvokaten og Hærstabens juridiske konsulent.

Permisjoner.

Det er behandlet 20 saker hvorav avgjørelsen er endret til fordel for klageren i 9 saker. Svært mange av sakene gjelder klage over at velferdspermisjon til forskjellige formål ikke er innvilget i det hele tatt eller med færre dager enn det er søkt om.

En vernepliktig som hadde sin bopel i Bergen gjorde førstegangstjeneste i Nord-Norge. Hans bestefar som bodde i Haugesund var død. Han hadde søkt om velferdspermisjon og hadde fått innvilget velferdspermisjon kl C. Dette fant man urimelig, og saken ble tatt opp med Ombudsmannen av hovedtillitsmannen ved avdelingen.

Velferdspermisjon innvilges i tre klasser, kl A ved kritiske situasjoner i hjemmet som alvorlig sykdom eller dødsfall blant den nærmeste familie. Ved slike permisjoner blir reiseutgiftene dekket fullt ut. Kl B innvilges hvor det finnes å være tungtveiende velferdsgrunner men ikke direkte akutte. For kl B kan man delvis få dekket reiseutgifter. Kl C innvilges ved mindre tungtveiende grunner hvor det finnes tjenestlig forsvarlig. For kl C-permisjoner må man selv dekke reiseutgiftene.

Det er helt på det rene at besteforeldre ikke regnes blant den nærmeste familie med mindre den vernepliktige kan dokumentere et spesielt nært forhold til sine besteforeldre. Det er vanligvis vanskelig å dokumentere og var ikke dokumentert i denne saken.

Formelt sett var avdelingssjefen i sin fulle rett til bare å innvilge kl C. Når denne avgjørelse ble oppfattet som urimelig, noe Ombudsmannen var enig i, henger dette sammen med at besteforeldre ikke ansees som tilhørende den vernepliktiges nærmeste familie. Det er ganske mange år siden Ombudsmannen første gang pekte på det urimelige i dette. Dette syn er flere ganger fulgt opp av de årlige tillitsmannskonferanser, og Forsvarsdepartementet endret endelig sitt syn på dette spørsmål etter landskonferansen i 1978. Når den nye bestemmelsen om at besteforeldre skulle betraktes som nære pårørende ennå ikke var satt ut i livet, hang det sammen med at det av forskjellige grunner hadde tatt så lang tid å trykke et nytt permisjonsdirektiv.

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarsdepartementet som mente at velferdspermisjon kl A burde vært innvilget i dette tilfelle. Forsvarets overkommando drøftet saken med avdelingssjefen som ikke ville forskjellsbehandle mannskapene og som ikke ville praktisere de nye bestemmelsene før de var trådt i kraft 3 uker senere. Saken endte imidlertid med at den vernepliktige fikk velferdspermisjon kl A og dermed sine reiseutgifter dekket.

En vernepliktig som skulle møte til tjeneste hadde søkt om noen dagers utsettelse fordi hans far var død og skulle begraves dagen etter fremmøtedagen. Denne søknaden ble avslått. Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen og pekte på det urimelige i avgjørelsen. Utsettelse ble innvilget, og det ble gitt noen dagers permisjon slik at han fikk ordnet det nødvendige.

En vernepliktig hadde søkt om velferdspermisjon for å hjelpe sin forlovede som han bodde sammen med fordi hun var syk og ble lagt inn på sykehus. Da han ikke hadde noen dokumentasjon på at hjelp var nødvendig, måtte han ta av sine langpermisjonsdager. Det ble lovet at det skulle bli omgjort til velferdspermisjon så snart han hadde skaffet nødvendig dokumentasjon. Slik dokumentasjon ble skaffet til veie, men søknaden om velferdspermisjon ble fortsatt avslått.

Den vernepliktige mente at hans forlovede, som han bodde sammen med og skulle gifte seg med, måtte kunne sies å høre til hans nærmeste pårørende. Han ville derfor gjerne høre Ombudsmannens mening om saken.

Ombudsmannen fant grunn til å ta saken opp og skrev slik til avdelingen:

«Ovennevnte korporal har skrevet til Ombudsmannen i anledning avslag på søknad om to dagers velferdspermisjon 19—20 april d.å.

Korporalen bor sammen med sin forlovede i Trondheim. Dette ble bekreftet av Trondheim folkeregister. Den 8 april ble hun innlagt på

Regionsykehuset i Trondheim, og 9 april søkte korporalen om velferdspermisjon fra 19—23 april. Da han på det tidspunktet ikke kunne skaffe bekreftelse på at hun virkelig trengte hjelp når hun kom ut fra sykehuset, ble søknaden om velferdspermisjon avslått. Han fikk imidlertid permisjon. Han måtte ta av oppsparte fridager og fikk løfte av troppsjefen om at han ville få godkjent to dager som velferdspermisjon når han skaffet bekreftelse fra sykehuset. Bekreftelsen ble skaffet og levert sjef kp 5 som avsto søknad om velferdsperm. Han måtte ta av sine ordinære langpermisjonsdager.

Etter Ombudsmannens skjønn burde det vært gitt velferdsperm i dette tilfelle. I permisjonsdirektivet, vedlegg 5, om velferdspermisjon står bl a under velferdsperm kl A, pkt 5, at som nærmeste pårørende regnes vedkommendes hustru, barn etc.

«I enkelte tilfelle kan også andre personer stå i et slikt nært forhold til vedkommende at det er naturlig at disse omfattes av begrepet.»

Under velferdsperm kl B, pkt 8 c, står at velferdsperm kl B kan tilstås ved

«Eget og nære pårørendes bryllup (jfr pkt 5 ovenfor), ved eget barns fødsel eller død, samt ved sykdom i hjemmet når hjelp anses påkrevet og ikke kan skaffes på annen måte.»

Avdelingen fant det påkrevet at korporalen fikk anledning til å reise hjem, og han burde da ha fått velferdsperm. At han ikke er gift, men bor sammen med sin forlovede er ikke avgjørende for om velferdsperm skal innvilges. Det primære må være at hans nærvær er påkrevet.

Ombudsmannen har for ordens skyld drøftet spørsmålet med FO som er enig i Ombudsmannens vurdering.

En tør be om at søknaden blir tatt opp til ny vurdering.»

Permisjonen ble innvilget overensstemmende med søknaden.

Det hender av og til at det oppstår uenighet mellom mannskapene og avdelingene om permisjonsregnskapet. Det kan fra avdelingens side være ført opp flere avviklede langpermisjonsdager enn det mannskapene mener er avvirket. Det kan være tale om variasjon i lengden på permisjonen på hjemstedet fordi reisetiden ikke er beregnet riktig. Det kan være forskjell i permisjonslengden i de forskjellige kompanier i en avdeling.

Permisjonsbestemmelsene tar sikte på en lik og rettferdig fordeling av permisjonene. Det er imidlertid etter Ombudsmannens oppfatning ikke mulig å foreta denne fordeling med matematisk nøyaktighet. Spesielt kan bestemmelsene om tillegg i permisjonen for reisetid over en viss lengde skape problemer. Det synes i alle fall etter Ombudsmannens oppfatning å være helt på det rene at samtlige mannskaper får minst det antall dager de har krav på etter bestemmelsene.

I en av de sakene Ombudsmannen har behandlet i år var spørsmålet om reisetid tatt opp. Ombudsmannen drøftet dette spørsmålet med Forsvarets overkommando. Det var FOs oppfatning at i de tilfelle hvor det var innvilget permisjon av så lang varighet at den dekket både det antall langpermisjonsdager den enkelte var belastet og reisetiden for dem som bodde lengst unna, ville det være urimelig å kreve ytterligere reisetid for noen for at alle skulle få lik tid på hjemstedet. Dette ville altså føre til en viss forskjellsbehandling som etter FOs oppfatning måtte aksepteres av mannskapene. Ombudsmannen var enig i FOs syn på dette spørsmål.

Ombudsmannen har hatt til behandling en sak om permisjon til ivaretagelse av kommunalt verv som kommunestyrerepresentant. Etter endringer i valgloven som fastsetter minstealder 18 år for representanter i kommunestyre og fylkesting vil dette være et spørsmål som kan bli meget aktuelt i tiden fremover. Ombudsmannen finner derfor grunn til å referere denne saken detaljert.

Den vernepliktige skrev slik til Ombudsmannen den 24 nov f å:

«Undertegnede tjenestegjør for tiden i X avd. Jeg ble ved kommunevalget i år valgt inn som medlem i Askøy kommunestyre for perioden 1980—84.

For å kunne delta på konstituerende møte i det nyvalgte kommunestyret den 22. november d-å-, kl. 17.15, søkte jeg om permisjon fra 22. november kl. 07.00 til 23. november kl. 19.00.

Avdelingssjefen avsto søknaden den 21. november. I en muntlig redegjørelse fra personelloffiseren var følgende to forhold lagt til grunn for avslaget.

1. Permisjonssøknaden var ikke riktig utfylt. Det vil si at jeg ved å benytte meg av Forsvarets flyer kunne innpassere leiren tidligere etter møtet enn tidspunktet det var søkt om.
2. Etter saklisten å dømme syntes ikke møtet å skulle ta stilling til saker av prinsipiell betydning, og det var derfor ikke nødvendig for meg å være til stede.

Til disse to punktene vil jeg få knytte noen kommentarer.

Pkt. 1. Jeg hadde til hensikt å reise med tog til og fra og tok dette med i vurderingen av permisjonens varighet. På den andre siden kan jeg ikke se at en permisjonssøknad i ukorrekt utfylt stand kvalifiserer til avslag, all den tid innvilgende myndighet har full anledning til å justere det på permisjonsseddelen omsøkte tidsrom.

Pkt. 2. Det er ganske enestående at en statlig, utenforstående instans, i dette tilfellet Forsvaret ved avdelingssjefen, setter seg til doms over viktigheten av saker som skal behandles i et folkevalgt organ. Etter min mening har avdelingssjefen med en slik vurdering beveget seg utenfor sitt kompetanseområde, og avslaget på dette grunnlaget må derfor betraktes som ugyldig.

Jeg er kjent med vedlegg 7 til «Direktiv om permisjon for militært personell», pkt. 1, siste ledd, hvor denne typen permisjon omhandles.

«Også ellers kan det i en viss utstrekning tilstås permisjon til utførelse av oppdrag pålagt i medhold av lov, så som sete i kommunestyre, likningsnemnd eller oppnevnelser til domstoler.»

Dette leddet gir rom for å nekte militært personell permisjon for å delta på kommunestyremøter. Hva som bør ilegges vekt ved en slik nektelse, er berørt i samme direktiv, pkt. 23, annet ledd.

«I øvrige permisjonsspørsmål skal det foretas en avveining mot de alminnelige tjenestlige hensyn i hvert enkelt tilfelle. Behovet for permisjon må stå i et rimelig forhold til eventuelle skadevirkninger for vedkommende militære utdannelse ved avdelingen/enheten i sin alminnelighet.»

Min permisjonssøknad rammes ikke av denne bestemmelsen, da personelloffiseren overhodet ikke nevnte tjenestlige hensyn som avslagsgrunn i sin redegjørelse overfor meg.

Avgjørelsen i denne saken er dermed, så vidt jeg kan forstå, fattet på et direkte usaklig grunnlag. Saken får en særlig alvorlig undertone i og med at en folkevalgt person på sviktende premisser er blitt hindret i å utføre sitt offentlige pålagte verv. Jeg vil be Ombudsmannen om følgende:

1. Det må tas affære overfor avdelingens ledelse. Askøy kommune ved ordføreren må få en offisiell skriftlig forklaring på min uteblivelse fra det omtalte kommunestyremøtet.
2. For å sikre seg mot tilfeldig behandling av liknende saker i fremtiden, må avdelingen påvirkes til en konsekvent praksis i tråd med den som anvendes ved andre garnisoner i landet.
3. De prinsipielle sidene ved saken klarlegges i samråd med de politiske myndigheter og Landskonferansen for tillitsmenn i Forsvaret/sekretariatet.»

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen den 28 november:

«Jeg har mottatt et skriv fra ovennevnte datert 24 d m. Gjenpart av skrevet er sendt avdelingssjefen direkte.

Klageren hevder at begrunnelsen for avslaget på hans permisjonssøknad ikke er hjemlet i gjeldende bestemmelser.

Det er på det rene at et kommunestyremedlem ikke har noe ubetinget krav på permisjon for å delta i kommunestyremøte. Det er så vidt jeg kan se to bestemmelser som kan brukes i dette tilfelle. Det ene er vedlegg 7 til permisjonsdirektivet, pkt 1, siste avsnitt, hvor det heter at «det i en viss utstrekning» kan tilstås permisjon til å møte i kommunestyret. Den andre er bestemmelsen om velferdspermisjon kl C. I begge tilfelle skal permisjonen vurderes mot de tjenestlige hensyn.

Jeg går ut fra at det er den førstnevnte bestemmelsen som det vil være naturlig å anvende og det vil være av nokså avgjørende betydning å få fastsatt hva det ligger i uttryk-

ket «i en viss utstrekning». Jeg har underhånden forsøkt å få Forsvarets overkommandos syn på dette uten at det har lyktes ennå. Jeg regner med at dette spørsmål må tas opp med sentrale myndigheter i samråd med LTF/s.

Den vernepliktige har referert de to forhold som etter hans oppfatning var grunnlaget for avslaget.

Den omstendighet at han med et annet transportmiddel kunne greid seg med en kortere permisjon kan vel neppe være hjemmel for å avslå permisjonen. Søknaden kunne vel vært rettet overensstemmende med det avdelingen fant å være det rimelige tidsrom for permisjon.

Det andre forhold var at det etter avdelingens mening ikke var noe viktig møte slik at det ikke var nødvendig å være til stede. Jeg er ikke enig i den vernepliktiges kommentarer til dette punkt. Det er klart slik bestemmelsen er formulert at søknaden skal vurderes av avdelingen og her må en vurdering av møtets viktighet også høre med. Det kan være vanskelig for en avdelingssjef å vurdere dette med viktigheten, men her er det jo anledning å søke kontakt med ordfører, gruppefører etc likesom det faktum at det er valgt varamenn også må være med i vurderingen.

Jeg skal være varsom med å ta standpunkt bare på grunnlag av klagerens fremstilling, men det synes foreløpig som om søknaden er meget strengt vurdert. Det må vel sies å være et viktig møte når kommunestyret skal konstituere seg. Så vidt jeg kan forstå ville dette blitt den eneste permisjonen av dette slaget fordi han snart er ferdig med tjenesten. Etter det som er opplyst hadde hans tropp ikke vakt i det angjeldende tidsrom slik at en permisjon for ham ikke ville ført til noen ekstra vaktbelastning for en annen vernepliktig.

Denne saken vil være et godt grunnlag for å kunne ta de mer prinsipielle spørsmål opp med sentrale myndigheter. For også å kunne ta standpunkt til den vernepliktiges klage tør jeg derfor be om avdelingssjefens syn på saken og eventuelle bemerkninger til den vernepliktiges uttalelse.»

Mens saken var under behandling ved avdelingen sendte Forsvarets overkommando ut følgende melding:

«Endringer i valgloven som fastsetter minstealder 18 år for representanter i kommunestyre og fylkesting medfører at flere vernepliktige vil avtjene førstegangstjenesten mens de innehar slike ombud.

Permisjoner for å ivareta slike ombud er regulert i vedlegg 7 til Permisjonsdirektiv for militært personell av 1 okt 79. Ref vedlegges pkt 1 siste ledd, og direktivets pkt 23.

FO har under vurdering hvorledes disse vernepliktiges tjenesteforhold best kan løses.

I påvente av de nye retningslinjene bes avdelinger som ikke umiddelbart kan innvilge permisjoner for deltakelse i de møter de nevnte ombud omfatter, melde forholdet omgående til Forsvarets overkommando med referanse til denne melding. De permisjonsøkende bør oppfordres til å gi avdelingen en samlet oversikt over den ventede møtevirksomhet.»

Avdelingen besvarte ombudsmannen henvendelse slik:

«Ovennevnte søknad ble vurdert ut fra følgende forhold

- Permisjonsdirektivet vedlegg 7, siste avsnitt hvor det heter:
«Også ellers kan det i en viss utstrekning tilstås permisjon til utførelse av oppdrag pålagt i medhold av lov, så som sete i kommunestyre...»
- Avdelingssjefen antok at det som i andre kommunestyre er utnevnt en varamann.
- Det fremgikk ikke av søknaden at soldaten innehadde et spesielt verv som gjorde bruk av varamann vanskelig.
- Soldaten hadde beredskap fra 23. november 1979 kl 1000.

Det vil svært ofte være vanskelig for en avdelingssjef å vurdere viktigheten av en permisjonssøknad, ikke bare når det gjelder deltagelse i et kommunestyremøte. I denne situasjon er dette holdt opp mot at soldaten hadde beredskap. Hvorvidt han skal ha vakt eller ikke er mindre interessant, da avdelingssjefen har klart definert beredskapsoppdrag som krever at bestemt personell er til stede til enhver tid. Permisjoner under beredskap blir derfor vurdert langt strengere enn under vanlig tjeneste og innvilges kun av avdelingssjef.

Avdelingssjefen mener det ville være prinsipielt galt å innvilge denne permisjonen fordi den ville være det eneste i sitt slag. Det er høyst sannsynlig at soldaten ville kunne ha ivaretatt sitt verv selv om han skulle ha fortsatt sin tjeneste da den enkelte soldat ved avdelingen i gjennomsnitt er belagt med beredskap ca $\frac{1}{3}$ av sin tjenestetid.

Det er intet grunnlag for å avslå en søknad om permisjon fordi permisjonsseddelen er feil utfylt eller soldaten søker for lengere tid enn det som er strengt nødvendig. I siste tilfelle vil tidsrommet bli regulert av avdelingssjef eller kompanisjef får ordre om å redusere tiden, ofte i samråd med soldatene.

Normal saksgang er at permisjonsseddel med alle dokumenter returneres kompanisjef etter at avdelingssjefen har behandlet saken. Det er kompanisjefens ansvar å orientere soldatene om evt. grunner for at permisjon ikke er innvilget eller å regulere tiden etter anvisning fra avdelingssjef. I dette tilfelle har soldaten tatt dokumentene ut av den regulære postgang uten at kompanisjefen har sett avgjørelsen og tatt direkte kontakt med personelloffiseren. Dette er en fremgangsmåte som heldigvis svært få soldater benytter, og som i denne situasjon kan ha ført til misforståelse.»

Ombudsmannen svarte klageren slik:

«Jeg viser til tidligere korrespondanse.

Avdelingen har den 19 f m besvart min henvendelse som vedlagte fotokopi viser.

Som det fremgår av skrevet mener avdelingssjefen at avslaget på søknaden er den korrekte avgjørelse i et tilfelle som dette. Jeg finner ikke grunn til å ta saken opp igjen med avdelingen idet det 28 nov 79 er gått ut et direktiv fra Forsvarets overkommando som regulerer dette forhold. I direktivet er det bestemt at i de tilfelle hvor avdelingene ikke vil innvilge en permisjonssøknad for deltakelse i kommunestyre- og fylkestingsmøter skal saken sendes frem til FO til avgjørelse. Denne ordning skal gjelde til FO har gitt nærmere

regler om hvordan disse vernepliktiges tje-
nesteforhold best skal løses. Den enkelte av-
delingssjef vil således i fremtiden ikke få an-
ledning til å gi noe endelig avslag på en slik
permisjonssøknad.

Deres anmodning i skriv av 24 nov 79 for-
mulert i 3 punkter er med denne korrespon-
dansen og de gjenparter som er sendt, etter-
kommet.»

Velferd.

Det har vært to saker til behandling i denne
gruppe. Den ene gjaldt tildeling av velferds-
assistent til en avdeling. Den andre saken
gjaldt en anmodning om bistand til å få re-
parert et TV-apparat.

Disiplinærsaker.

Det er behandlet 30 saker samt 6 fra tidli-
gere år.

I forbindelse med soning av arrest har Om-
budsmannen hatt til behandling flere saker
som angår forholdene i arresten. Det er fire
forhold som har vært aktuelle, hva skal ar-
restanten kunne lese i henhold til disiplinær-
reglementets pkt 81, hvordan skal bestemmel-
sen i pkt 82 om egen seng og sengklær for-
stås, hvordan skal han kunne utstyre ar-
restrommet og hva ligger det i at arrestanten i
henhold til pkt 83 «kan sørge for sitt under-
hold på egen bekostning».

Disse spørsmål har Ombudsmannen, etter
at spørsmålene har vært reist av tillitsmenn
ved forskjellige avdelinger, drøftet med Gene-
raladvokaten, Forsvarets overkommando og
Forsvarsdepartementet. I august fremmet
Forsvarets overkommando et forslag for de-
partementet om visse endringer i forannevnte
punkter. Forslaget er godkjent av FD og satt
i verk. Endringene og FOs kommentar til dem
er følgende:

- «1. Det kongelige forsvarsdepartement har i
ovennevnte ekspedisjon av 26 juni 1979
pålagt Forsvarets overkommando å ut-
arbeide utkast til endring i Disiplinær-
reglementet når de t gjelder reglene for
soning av vaktarrest. FD har tidligere
overfor Landsutvalget for tillitsmenn i
Forsvaret/Sekretariatet gitt uttrykk for
at forannevnte endringer i forbindelse
med adgang til bad, lufting, lesestoff
m v kan gjennomføres uten å avvente
Disiplinlovutvalgets innstilling.
2. Forsvarets overkommando har på grunn-
lag av pålegget fra departementet kon-
sentrert revisjonsarbeidet om følgende
punkter i TFF 560 B:
 - pkt 80 (lufting/bad)
 - pkt 81 (lesning/beskjeftigelse)
 - pkt 82 (Seng)
 - pkt 83 (underhold)
 - pkt 86 (brevveksling)

I tillegg foreslås et nytt pkt 86 a, som re-
gulerer betingelser og prosedyrer når det
er tvingende nødvendig å fravike reglene
om fullbyrdelse av vaktarrest.

3. Grunnmotivet for de etterfølgende revi-
sjonsforslag hviler på det syn at refsels-
smidlet arrest er frihetsberøvelse, og at
frihetsberøvelse bør gjennomføres med
minst mulig inngrep av pønal karakter,
ut over de tiltak som må begrunnes i
ordens-/sikkerhetsmessige hensyn.
Videre legges det til grunn at majorite-
ten av det personell som soner vaktarrest
er ungdom som ikke representerer noen
risiko overfor personell og materiell, jfr
forslaget til nytt pkt. 86 a.
4. På den andre side synes det ikke relevant
å følge sammenligningen med straffere-
aksjonen frihetsberøvelse fullt ut, når det
ses hen til de regler som praktiseres ved
soning i anstalter under Fengselsstyret.
I så fall ville soning av arrest kunne frem-
stå som et særdeles attraktivt alternativ
til byrdefull pålagt tjeneste.
5. Revisjonsforslaget tar derfor sikte på å
ajourføre reglene for soning av arrest
med den alminnelige utvikling i samfunnet
når det gjelder synet på frihetsstraff sam-
tidig som det tas hensyn til at arrest
fortsatt skal fremstå som det strengeste
reaksjonsalternativ i disiplinærretten.
6. På grunn av den korte frist som er gitt for
å utføre revisjonsarbeidet, og det forhold
at revisjonen kun omfatter en avgrenset
og oversiktlig del av Disiplinærreglemen-
tet, begrenser FO seg til å henvise til de
alminnelige bemerkninger i pkt 3—5 når
det gjelder motiver for endringsforsla-
gene.
7. FOs forslag til revisjon av reglene for
fullbyrdelse av vaktarrest er i det etter-
følgende gitt som forslag til ny tekst for
de berørte punkter i TFF 560 B.

Pkt 80:

«Arrestanten skal hver dag gis adgang til
personlig hygiene og, under iakttagelse
av behørig sikkerhetsforanstaltninger, så
vidt mulig en times bevegelse i friluft.
Bading (dusj) kan gjennomføres i lufte-
tiden.»

Pkt 81:

«Arrestanten gis anledning til lesning.
Han kan selv skaffe seg bøker, tidsskrif-
ter og aviser.»
Annet ledd som før.

Pkt 82:

«Sengen må ikke benyttes til hvile om
dagen, med mindre det særlig tillates av
vedkommende befalingsmann. Sengen skal
kunne benyttes etter kl 2100.
Bilder kan medbringes til arrestlokalet og
henges opp/plasseres på utpekt plass.»

Pkt 83:

«Arrestanten gis militær forpleining etter
gjeldende regulativ. Det gis adgang til
innkjøp fra kantineutsalg.
Nytelse av alkoholholdige drikker tillates
ikke unntagen av øl med under 2.50 vo-
lumprosent alkohol.»

Pkt 86:

«Under samme betingelser som nevnt i
pkt. 85, tilstedes det arrestanten brev-
veksling.»
Resten av punktet utgår.

Pkt 86 a: (nytt pkt)

«Vedkommende befalingsmann eller den han bemyndiger kan når det er fare for at arrestanten skader seg selv eller andre, midlertidig gjøre unntak fra reglene i pkt 69—86.

Hvilke tiltak som måtte bli gjort skal straks protokolleres i egen rapport. Rapporten skal inntas i refselsesprotokollen.»

8. Forannevnte revisjonsforslag har vært forelagt Generaladvokaten og forsvarsgrenstabene.

SST og LST har ingen merknader til forslaget. GA har ikke uttalt seg.

HST har på grunn av ferie ikke avgitt uttalelse, men FO har på grunnlag av utlånte svar fra Hærens avdelinger til HST, foretatt en mindre justering av det opprinnelige forslag.

I tillegg bemerkes det at uttrykket «vedkommende befalingsmann» gjennomgående volder usikkerhet i Hæren.

FO finner ingen grunn til å bebyrde teksten med ytterligere presiseringer der dette er aktuelt. Derimot bør det nærmere understrekes i iverksettelsesskrivet hvilke tjenestestillinger som omfattes av uttrykket.

9. FO forutsetter at departementet orienterer Disiplinærlovutvalget om de partielle revisjoner som vil bli gjennomført i Disiplinærreglementet.»

I disiplinærreglementets pkt 33 siste ledd er det bestemt at den disiplinærforfølgningen gjelder har rett til å la seg bistå av befalingsmann, tillitsmann eller annen militærperson. Av saker Ombudsmannen har hatt til behandling og av forespørsler som er gjort, synes det å fremgå at endel avdelingssjefer er usikre når det gjelder dette spørsmål.

Ombudsmannen fant grunn til å ta dette forhold opp med Generaladvokaten og ba ham vurdere om det var behov for nærmere retningslinjer om dette forhold.

Generaladvokaten besvarte Ombudsmannen henvendelse slik:

«Det spørsmål som er reist av tillitsmennene ved avd X om adgang til å la seg bistå av tillitsmann under avhør i disiplinærsak, har vært forelagt Generaladvokatembetet flere ganger tidligere. Jeg ser blant annet at tillitsmannsutvalget ved avd Y tok opp spørsmålet med Forsvarets Ombudsmannsnemnd under befaring den 11. oktober 1972. Emnet ble senere drøftet ved et møte den 9. januar 1973 hvor blant annet Ombudsmannen for Forsvaret var tilstede.

På bakgrunn av dette møtet, tok generaladvokaten Monsen problemet opp i skriv av 6. februar 1973 til Forsvarets Overkommando, Personellstaben. En gjenpart av dette brevet ble sendt Ombudsmannen for Forsvaret til underretning. I dette skrevet konkluderte generaladvokaten Monsen med sterkt å «fraråde at en etterkommer det ønske som er fremkommet fra avd Ys tillitsmannsutvalg».

Ved sin avgjørelse av 6. februar 1973 later det til at generaladvokat Monsen la vesentlig vekt på at den militære straffeprosesslov ikke har noen bestemmelse som svarer til straffe-

prosesslovens § 99, hvoretter en mistenkt har rett til å la seg bistå av forsvarer på ethvert trinn av forfølgningen.

Til dette vil jeg først bemerke at saker angående militære forbrytelser og forseelser i fred behandles etter den borgerlige straffeprosesslov. Av denne lovs § 99 er det imidlertid lite man kan utlede om siktedes adgang til å ha forsvarer tilstede under avhør. Straffeprosessloven inneholder i det hele tatt ingen uttrykkelig regel om dette. Etter min erfaring vil neppe politiet motsette seg at en oppnevnt forsvarer er tilstede under utenrettslig avhør. Det er videre slik at en siktet kan nekte å avgi forklaring for politiet. En siktet må derfor også kunne gjøre det mindre, nemlig å stille som vilkår for å forklare seg at forsvareren får være tilstede. Dette er blant annet fremholdt av professor Andenes i Nordisk Tidsskrift for Kriminalvitenskap 1962 s. 129. Da straffeprosessloven som nevnt bare i beskjedent grad regulerer siktedes rettigheter under utenrettslig etterforskning, går jeg ikke nærmere inn på den tidligere argumentasjon fra generaladvokat Monsen.

Spørsmålet om forståelsen av disiplinærreglementets § 6 pkt. 33 siste avsnitt ble på nytt tatt opp med meg av krigsadvokaten for Østlandet i brev av 19. april 1976. I en uttalelse av 4. mai s. å. til Forsvarets overkommando, Personellstaben pekte jeg blant annet på at den nevnte bestemmelse i disiplinærreglementet tilsvarer § 14, siste ledd i lov om den militære disiplinær- og politimyndighet. Det er min oppfatning at disiplinærreglementet ikke kan innskrenke den rett en mistenkt har etter loven til å la seg bistå av befalingsmann, tillitsmann eller annen militær person. Spørsmålet blir derfor hvorledes bestemmelsen i loven § 14, siste ledd er å forstå.

Siste ledd i disiplinloven § 14 ble tilføyet ved lovendring av 19. juni 1969. Bakgrunnen for tilføyelsen var at man ønsket å tilpasse loven om den militære disiplinær- og politimyndighet til forvaltningsloven. Forvaltningsloven kommer som kjent ikke direkte til anvendelse på saker om refselse etter lov om den militære disiplinær- og politimyndighet, jfr. Ot. prop. nr. 27 (1968/69) s. 67, 1. spalte.

Som bakgrunn for tolkningen av lovendringen finner jeg grunn til å referere følgende fra Ot. prp. nr. 27 (1968—69) s. 68, 2. spalte:

«Hverken disiplinærloven eller refselsreglementet har bestemmelse om bruk av fullmektig. Disiplinlovkomiteen har vurdert spørsmålet og har foreslått innført i reglementet en bestemmelse om at vedkommende skal ha rett til å la seg bistå av en befalingsmann, tillitsmann eller annen soldat som han selv velger. Forslaget skiller seg fra fvl. § 12 dels ved at vedkommende valgrett er begrenset til militærpersoner, dels ved at fullmektigen kan være umyndig eller kan være tjenestemann ansatt ved avdelingen jfr. fvl. § 12, 2. ledd.

Det har vært overveiet om vedkommendes rett til å velge fullmektig bør utvides utover den ramme som er nevnt av Disiplinlovkomiteen, men man er blitt stående ved at en utvidelse av vedkommendes valgrett kan virke uheldig og neppe imøtekomme noe praktisk behov. Det må i denne forbindelse fremheves at bruk av fullmektig som ikke er militær person, kan volde sikkerhets-

messige problemer og føre til at saken forsinkes. Det kan ellers pekes på at forslaget representerer de alternativer som vanligvis vil være de praktisk mest brukbare for den som skal refses, og at forslaget ikke hindrer vedkommende i å konsultere hvem han vil i sakens anledning. Videre kan fremheves at det ikke er meningen at enhver annen fullmektig skal avvises. I praksis forekommer det at advokat engasjeres under klagebehandling, og denne praksis vil kunne fortsette.

Justisdepartementet har i samråd med Forsvarsdepartementet funnet å burde foreslå at bestemmelse til rett om bruk av fullmektig tas opp i loven, jfr. § 14, siste ledd.»

Som det fremgår av dette sitatet fra Odelsingsproposisjonen, sluttet Justisdepartementet seg til Disiplinlovkomiteens forslag om å begrense vedkommendes rett til valg av fullmektig i forhold til tilsvarende bestemmelse i forvaltningsloven. For øvrig må jeg gå ut fra at disiplinlovens § 14, siste ledd skal ha samme innhold og skal forstås på samme måte som forvaltningslovens § 12, jfr. Ot. prp. nr. 27, s. 68, 1. spalte. Etter forvaltningslovens § 12 har en part i forvaltnings sak rett til å ha med seg fullmektig også når han møter personlig for et forvaltningsorgan.

Både bakgrunnen for tilføyelsen til disiplinlovens § 14, uttalelsene i forarbeidene og ordlyden mener jeg taler for at en mistenkt i en disiplinær sak har rett til å la seg bistå av en befalingsmann, tillitsmann eller annen militær person også under avhør.

Etter mitt syn etablerer med andre ord bestemmelsen i disiplinlovens § 14, siste ledd den samme rett for en mistenkt i en disiplinær sak til å la seg bistå av en fullmektig som den rett en part har etter forvaltningsloven. Jeg antar at det snarest bør gis retningslinjer om hvorledes disiplinærreglementet § 6 pkt. 33 skal praktiseres.

I skriv av 21. juni 1976 sluttet Forsvarets Overkommando, Personellstaben seg til min forståelse av disiplinlovens § 14, siste ledd:

«Forsvarets overkommando anser Generaladvokatens utredning av denne sak meget klargjørende. FO har således ingen ytterligere merknader å tilføye.

Både forståelsen av lov- og reglementsverket, samt hensynet til en mistenkts eventuelle behov for bistand tilsier at GAS syn gjøres gjeldende.

FO slutter seg til at en mistenkt i en disiplinær sak også har rett til å la seg bistå av befalingsmann, tillitsmann eller annen militær person under avhør.»

Jeg antar at det nå gis retningslinjer om hvorledes disiplinærreglementet § 6 pkt. 33 skal praktiseres. Dette finner jeg nødvendig både fordi bestemmelsen tydeligvis byr på tolkningstvil og fordi det er ønskelig å innføre en likeartet praksis ved avdelingene. Jeg har derfor tatt spørsmålet opp på nytt med Forsvarets overkommando, Personellstaben, jfr. vedlagte kopi av brev av idag. Videre har jeg sendt en gjenpart av dette brev til krigsadvokatene til underretning.»

En HV-soldat var ilagt 6 døgnvaktarrest. Han hadde på grunn av sine arbeidsforhold

søkt om å få straffen omgjort til 2 dagers fengsel. Søknaden som ble sendt gjennom hans HV-distrikt, var gitt en påtegning av distriktet som han reagerte på. Han ba om Ombudsmannens vurdering av saksbehandlingen og hjelp til å få søknaden innvilget.

Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende politikammer. I den militære straffelovs § 16 er det forutsatt at arrest skal utholdes i militært arrestlokale. I henhold til samme lovs § 18 er det anledning til å omsette arrest til vanlig fengsel, og da skal ifølge § 15 3 dagers arrest svare til 1 dags fengsel. Da det var uklart om politikammeret hadde vurdert denne søknaden, ba Ombudsmannen om at dette måtte bli gjort.

Etter å ha vurdert saken på ny, samtykket politikammeret i at straffen ble sonet i vanlig fengsel i 2 dager.

En vernepliktig var refset med tre døgnvaktarrest for vaktforseelse. Han hadde sonet refselsen, men mente den var alt for streng bla fordi han ikke var refset tidligere. Han anmodet om Ombudsmannens vurdering.

Den vernepliktige, som hadde gått brannvakt fra kl. 0300 til 0500 om morgenen, hadde gjort flere forsøk på å vekke vedkommende som skulle ha neste vakt. Nestemann hadde imidlertid ikke stått opp. Til slutt hadde klageren også gått og lagt seg etterat han hadde gjort et nytt forsøk på å vekke nestemann og regnet med at han ville stå opp. Det gjorde han imidlertid ikke, og begge ble vekket av vakthavende kl. 0630. Klageren mente han var refset for ikke å ha vekket neste vakt.

Etter Ombudsmannen oppfatning var ikke det tilfelle. Han var refset for å ha forlatt vekten uten å få avløsning. Hans forsøk på å vekke nestemann og håp om at han ville stå opp er ikke noen tilfredsstillende avløsning. Vaktforseelser blir sett på som alvorlige refsbare forhold. Tre dagers vaktarrest syntes derfor ikke å være en åpenbart urimelig refselse.

En hovedtillitsmann klaget til Ombudsmannen over at en av de vernepliktige ved hans avdeling var refset to ganger for det samme forhold, en gang med 20 dagers permisjonsnektelse og en gang til med 20 døgnvaktarrest.

Saken ble tatt opp med Ombudsmannen av sekretariatet for landsutvalget for tillitsmenn.

Etterat de nødvendige undersøkelser var foretatt, skrev Ombudsmannen slik til hovedtillitsmannen med gjenpart til LTF/s:

«Deres skriv av 3 d m er mottatt her den 12 d m.

Saken var også tatt opp med Ombudsmannen av LTF/s og jeg hadde i den forbindelse en samtale med betaljonsjefen den 3 d m. For å få full oversikt over saken var det nødven-

dig å få utlånt sakens dokumenter. Dokumentene ble mottatt her den 13 d m.

De uttaler i Deres skriv at X er refset to ganger for samme forhold. Ifølge gjerningsbeskrivelsen på de to refselsesordre som fulgte med Deres skriv er ikke dette helt korrekt. Den ene refselse på 20 dagers permisjonsnektelse gjelder ulovlig fravær og nektelse av å etterkomme ordre om å møte hos lege, mens refselsen på 20 dagers vaktarrest gjelder forfalskning av legeattestasjon på permisjonseddell og bruk av den for å forklare det ulovlige fravær. De refsbare forhold er begått den 21 og 22 aug d å. Det riktige er derfor at han har fått to refselsler for forskjellige forhold som er begått samtidig.

Ifølge de alminnelige retningslinjer for utøvelse av disiplinærmyndighet skal det ved flere forseelser fastsettes en felles refselse og det spørsmål som reiser seg er om dette skulle vært gjort i denne saken.

Som nevnt er det tale om ulovlig fravær, ordenekt og forfalskning av offentlig dokument. Sistnevnte forhold representerer en overtredelse av den borgerlige straffelov og skal i henhold til disiplinærreglementets § 5, pkt. 12, meldes til påtalemyndigheten. Saken ble i sin helhet fremsendt fra bataljonen til stasjonen for å få vurdert spørsmålet om anmeldelse og sivil straffesak. Stasjonen sendte saken i henhold til gjeldende bestemmelser frem til Krigsadvokaten for vurdering.

Krigsadvokaten foreslo at det ulovlige fravær og ordrenektelse ble avgjort med en passende refselse, mens «falsknerisaken» ble vurdert nærmere. Ifølge disiplinærreglementets § 2, pkt. 11, kan ett og samme refsbare forhold være gjenstand både for sivil straffeforfølgning og militær disiplinærforfølgning. Når det som her er tale om forskjellige refsbare/straffbare forhold må det derfor være anledning til å skille disse slik at noe avgjøres disiplinært mens resten sendes påtalemyndigheten for eventuell pådømmelse. Jeg kan derfor ikke se at den oppdeling av saken som Krigsadvokaten har foreslått er i strid med gjeldende bestemmelser.

I henhold til Krigsadvokatens forslag ble det ulovlige fravær og ordrenektelse avgjort ved en refselse, mens «falsknerisaken» fortsatt ble vurdert. Krigsadvokaten var selv i tvil. Det var hans oppfatning at et slikt forhold var så alvorlig at det regelmessig burde føre til anmeldelse. På den annen side fant han i denne saken formildende omstendigheter som gjorde at han kunne tenke seg saken avgjort med en refselse å 20 døgns vaktarrest, en mildere avgjørelse enn ved en sivil straffesak. Krigsadvokaten ba imidlertid om at saken måtte bli forelagt KOMLUFSSØR for å få tatt standpunkt til om saken skulle anmeldes og tiltale reises. Etter en samlet vurdering kom KOMLUFSSØR til at «falsknerisaken» burde avgjøres med en refselse. Det faktum at det allerede var refset for de to øvrige forhold i saken var kjent.

Etter min oppfatning må det i disiplinærreglementet være hjemmel for å behandle forskjellige refsbare forhold på den måten det er gjort i denne saken. Det er imidlertid klart at de refsbare forhold også kunne vært behandlet samlet. Det er ikke mulig å si om en samlet behandling ville ha ført til en mildere reaksjon. Det kan tenkes at man hadde nøyet seg med den maksimale refselse på 20 dogn.

Det kan like gjerne tenkes at man ved en samlet behandling ville fått en sivil straffesak med alt det innebærer fordi «falsknerisaken» alene ligger helt på grensen av tiltale.

Nå kommer det i denne saken inn en rekke andre refselsler. Den vernepliktige er den 17/9 refset med 6 dagers vaktarrest, den 18/10 med 8 dagers vaktarrest og den 13/11 med 18 dagers permisjonsnektelse, og spørsmålet er om noen av disse refselsler burde vært koblet sammen med den endelige avgjørelse i «falsknerisaken».

Den endelige avgjørelse av falsknerisaken ble tatt ved utferdigelse av refselsordren på 20 dagers vaktarrest den 8/11. Den forannevnte refsbare forhold var på dette tidspunkt opp- og avgjort, bortsett fra det som ble refset 13/11. Her hadde det refsbare forhold funnet sted den 25/10, men var ikke kjent for stasjonen før det ble opptatt forklaring i saken den 9/11, altså etter at «falsknerisaken» var endelig avgjort.

Etter en samlet vurdering av de foreliggende opplysninger kan jeg ikke se at det er noe å bemerke til saksbehandlingen og måten saken er avgjort på. Så vidt jeg vet er ingen av refselsene påanket.

Når det gjelder soningen av de ilagte refselsler har jeg merket meg at den siste permisjonsnektelsen på 18 dager som er forkynt for den refsede den 14/11, først er påbegynt sonet den 1/12. Grunnen til dette er imidlertid at refselsene på 20 døgns vaktarrest ble sonet i tidsrommet 12/11—2/12. Jeg har tatt opp med bataljonsjefen spørsmålet om dette kan bli for mye soning på en gang og om refsede burde få reise på julepermisjon noe tidligere enn planlagt. Bataljonsjefen opplyste i den sammenheng at det nå var dukket opp nye refsbare forhold som man ennå ikke hadde full oversikt over.

Med ytterligere refselsler forekommer det meg at problemet med tilpasningsvansker kan gjøre det aktuelt å vurdere hans tjenestedyktighet. Dette har jeg også tatt opp med bataljonsjefen.

Jeg gjør oppmerksom på at dokumentene i saken er stemplet fortrolig.»

Spørsmålet om kollektiv avstraffelse har vært tatt opp i flere saker i år. En Oslo-avis hevdet, etter å ha intervjuet noen av mannskapene ved en av Hærens avdelinger, bla at mannskapene ble utsatt for kollektiv avstraffelse i form av løping og gymnastikk. Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen og fikk bekreftet både fra avdelingens sjef og tillitsmenn at det ikke var tale om kollektiv avstraffelse. En noe uheldig uttalelse fra en ser sjant hadde ført til visse misforståelser.

Ved en av Luftforsvarets avdelinger var adgangen til nattpermisjon inndratt for samtlige faste mannskaper. Begrunnelsen for dette var at noen av de som bodde hjemme kom for sent om morgenen, endel av de som lå i leiren forsov seg og at det var uorden og rot og dårlig indretjeneste på forlegningen.

Saken ble tatt opp med Ombudsmannen som undersøkte saken meget nøye, bla ved kontorsjefens besøk ved avdelingen. Ombudsmannen

kom til at det ikke var hjemmel for de tiltak stasjonsjefen hadde igangsatt.

Ved en av Brigaden i Nord-Norges avdelinger hadde det vært såkalt veteranbråk i spisesalen. Til tross for advarsler hadde bråket fortsatt. Etter at det under henvisning til arbeidsmiljøloven kom klage fra kjøkkenpersonalet, ble spisesalen ryddet og den aktuelle avdeling som var endel av belegget i leiren fikk beskjed om å innta sine måltider i friluft en uke.

Ombudsmannen fikk også denne saken til behandling. Etter å ha undersøkt forholdene nærmere kom Ombudsmannen til at det i dette tilfelle var tale om et berettiget tiltak for å opprettholde ro og orden, og ikke et forsøk på kollektiv avstraffelse.

De vernepliktige medlemmer i landsutvalget for tillitsmenn i Forsvaret var ikke enig i Ombudsmannens syn. En protokolltilførsel til et referat fra et LTF-møte gjorde det nødvendig å sende ut en redegjørelse fra Ombudsmannen til alle mottakere av LTF-referatet:

«Til referatet fra møtet i LTF 27 sep i år har de vernepliktige i LTF fått godkjent en protokolltilførsel om «Åsegarden — kollektiv straff» med kritikk av Ombudsmannen uten at saken har vært behandlet i LTF og uten at Ombudsmannen har fått anledning til å gi uttrykk for sitt syn.

Fra protokolltilførselen siteres:

«LTF vil på det sterkeste ta avstand fra «veteran-virksomhet», men vi kan heller ikke godta NK ved Åsegarden sin løsning på problemet. Det skuffer oss meget at ombudsmannen for forsvaret har uttalt at dette ikke kommer inn under begrepet kollektiv straff.

Det er kun en finurlig filosofisk tolkning av begrepet kollektiv straff som her er gjort gjeldende. For de som måtte spise utendørs er dette en straff for noe som er blitt gjort av enkelte. Det faktiske forhold er at alle er blitt skåret over en kam, og mennesker som ikke har drevet «veteran-virksomhet» har også blitt rammet. Det er derfor etter vårt syn et klart eksempel på kollektiv avstraffelse.

LTF tar på det sterkeste avstand fra slike metoder å løse alvorlige problemer på, og vi ber Ombudsmannen for Forsvaret vurdere på nytt hva som kommer inn under begrepet kollektiv straff.»

Ombudsmannen har i alle år slått ned på alle former for kollektiv straff eller refselse som han er blitt gjent med. Tidligere ble straffeeksesis og permisjonsnektelse brukt på hele avdelinger som reaksjon på enkeltpersoners eller mindre gruppers forseelser eller manglende vilje til å følge opp ordre.

Forsvarssjefen har i skriv av 25 nov 1971 nedlagt forbud mot slike former for kollektiv avstraffelse.

Ombudsmannen behandlet i 1973 en sak som er nesten parallell til «Åsegard-saken» i sep i år. Også i det tilfelle var det bråk i spise-

salen som ikke ville ta slutt, med trusel om at samtlige skulle få spise ute.

Ombudsmannen skrev 18 des 1973 til hovedtillitsmannen bl a:

«Jeg er i tvil om det faktiske forhold i denne sak dekkes av definisjonen på kollektiv avstraffelse. Man har i denne sak en utilbørlig opptreden fra mannskapenes side som til tross for advarsler ikke opphører. Mannskapene ville neppe enkeltvis kunne tenke seg å opptre på en slik måte. Samlet gjør de det imidlertid i den sikre forvissning om at man ikke greier å skille ut dem som har laget bråk fra dem som eventuelt ikke har vært med på bråket. Avdelingen har på sin side plikt til å få slutt på en slik opptreden og kan vel i en slik situasjon neppe møte kollektiv opptreden med annet enn et kollektivt tiltak.

Forutsetningen for at slike forføyninger skal settes i verk må imidlertid være at det er en klar sammenheng mellom mannskapenes opptreden og reaksjonen og at det gis en åpen og klar begrunnelse for hvorfor det reageres.

Jeg er enig i at mannskapene skal reagere på uhjemlede straffemetoder og kollektiv avstraffelse. Jeg kan imidlertid ikke se at reaksjonen fra avdelingens side i dette tilfelle uthuler forbudet mot kollektiv avstraffelse slik det er hevdet i tillitsmennes skriv.»

Generaladvokaten behandlet saken og skrev 1 mars 1974 bl a:

«Under lunsjon 1.10.73 ble endel soldater som var ureglementert antrukket stoppet av daghavende befal. Soldatene i spisesalen protesterte med å dunke i bordene med sitt spisebestikk. Levenet fortsatte tross for at daghavende truet med at lunsjen neste dag måtte spises ute.

Jeg ser meget alvorlig på en slik opptreden fra soldatenes side. Forholdet rammes av den militære straffelovs §§ 39 og 46.»

Saken ble også utførlig omtalt i Ombudsmannens innberetning til Stortinget om virksomheten i tiden 1 jan—31 des 1973 (dokument nr 5 side 17—18). Hverken i forsvarskomiteén eller i Stortinget ble det gjort innvendinger mot Ombudsmannens standpunkt i saken.

Når det gjelder den aktuelle sak fra Åsegardens garnison, hadde det ved flere anledninger vært mye bråk i spisesalen forårsaket av «veteranvirksomhet». Batterisjefen hadde gitt flere advarsler om at hvis det ikke ble slutt på bråket, skulle de bli nødt til å spise ute. Ved lunsjen 24 sep var det så sterk støy at kjøkkenpersonalet ba daghavende offiser om å stenge spisesalen. Dette ble gjort. Daghavende meldte fra til nestkommanderende i sjefens fravær, og denne fant at man nå måtte sette i verk det mannskapene var advart mot flere ganger.

Det dreide seg her om manglende vilje til å følge gitt ordre. Det er en kollektiv opptreden fra veteranenes side. Fra FABTT var samtlige mannskaper i spisesalen veteraner, og det var bare disse mannskaper som ble rammet av be-

slutningen om å spise ute. Det er ikke mulig for befalet å si om alle deltok i bråket, men det var heller ikke bare noen enkelte som bråket. Dette synes helt klart bl a ved at kjøkkenpersonalet reagerte med å be om at spisesalen måtte bli stengt.

Spørsmålet som det må gis et tilfredsstillende svar på er om befalet i slike situasjoner skal stå helt maktesløse, eller om de skal ha muligheter for å sette i verk tiltak for å gjenopprette ro og orden. Ombudsmannen mener at befalet må kunne reagere med tiltak som har direkte sammenheng med mannskapenes oppførelsen. Når et flertall av mannskapene deltar, er det ikke mulig å plukke ut enkelte og gjøre dem til syndebukker. Ombudsmannen mener at kollektiv oppførelsen må kunne møtes med kollektiv reaksjon når formålet er å opprettholde ro og orden. Det er befalets plikt å påse at det er ro og orden i spisesalen og at gitt ordre blir fulgt. Det ville være tjenesteforsømmelse å unnlate å reagere. At mannskaper som lager bråk blir pålagt å spise ute kan ikke betegnes for straff.

Når mannskapene i en avdeling samlet eller ved et flertall forstyrre ro og orden til tross for advarsler, må de midlertidig kunne flyttes fra det sted de driver bråk og til et sted hvor uroen ikke generer andre. Hvor lenge de skal holdes der er avhengig av om mannskapene oppfatter alvorret i situasjonen. Et slikt tiltak er som nevnt etter Ombudsmannens oppfatning ikke en form for kollektiv straff.»»

Spørsmålet om hva som kan sies å være kollektiv straff og således forbudt, har også vært inngående drøftet på et TLF-møte hvor også Ombudsmannen møtte og ga uttrykk for sitt syn. På dette møtet ble det henstillet til Ombudsmannen sammen med Generaladvokaten å forsøke og finne ut hva som kunne sies å være lovlige kollektive tiltak og hva som måtte karakteriseres som kollektiv avstraffelse og dermed forbudt.

Forholdet mellom befal og menige.

Det er behandlet 4 saker i denne gruppe.

I to av sakene er det reist spørsmål om hva mannskapene plikter å utføre av private oppdrag for befalet, eller klage over at de er satt til å utføre slike oppdrag. Ombudsmannen har i disse sakene gitt uttrykk for den oppfatning at de vernepliktige ikke kan pålegges å utføre private oppdrag for befalet.

Mannskapene ved en av Forsvarets spesialavdelinger klaget over at det var foretatt innskrenkninger i endel av de spesielle rettigheter de hadde. Etter å ha undersøkt saken fant Ombudsmannen at det som var foretatt fra sjefens side var nødvendige innstrammings-tiltak for å opprettholde disiplinen.

Tillitsmannsordningen.

Ombudsmannen får av og til henvendelser fra tillitsmenn for repetisjonsavdelinger om forhold under tjenesten som de er misfornøyd med. Enkelte ganger kan også referater fra

tillitsmannsutvalgsmøter ved repetisjonsavdelinger gi Ombudsmannen grunn til å ta opp saker med myndighetene. Saksbehandlingen i slike tilfelle vil alltid ta så lang tid at det ikke vil være mulig å få orientert tillitsmenn og mannskaper om resultatet mens de er inne til tjeneste. Når ombudsmannen orienterer avdelingen om resultatet i en sak, anmodes det alltid om at tillitsmenene også må bli orientert selv om de for lengst er dimittert.

Enkelte ganger har Ombudsmannen hatt behov for kontakt med tillitsmenn for repetisjonsavdelinger lenge etter at de er ferdig med tjenesten. Ombudsmannen har derfor vurdert om tillitsmenn valgt under repetisjonsøvelse bør stå som tillitsmenn for avdelingen frem til neste repetisjonsøvelse. Det kan tenkes at også andre myndigheter enn Ombudsmannen kan ha behov for eller bør utvikle en kontakt med representanter for mannskapene også utenom selve repetisjonsøvelsene. Ombudsmannen har imidlertid foreløpig ikke tatt dette spørsmål opp med sentrale myndigheter.

Hovedtillitsmannen ved en av Forsvarets avdelinger klaget over velferdsoffiserens behandling av en sak om valg av avdelingens representant til et kontaktutvalgsmøte.

Til valgsmøte møtte 9 tillitsmenn som vanlig utgjør fellesutvalgets vernepliktige medlemmer. Det skulle velges en representant som sammen med hovedtillitsmannen skulle møte i kontaktutvalget. Tillitsmann X ble valgt med 5 stemmer. To dager senere innkalte velferdsoffiseren til nytt valgsmøte. Begrunnelsen for dette var at tillitsmann X bare var troppstillsmann og varamann til fellesutvalget og derfor ikke valgbar. Hovedtillitsmannen og tillitsmann X var da på permisjon, og ellers møtte bare 3 av de vanlige fellesutvalgstillitsmenn. Det ble derfor ikke protestert, og det ble valgt en ny representant i stedet for tillitsmann X. Da hovedtillitsmannen kom tilbake fra permisjon, protesterte han og klaget på velferdsoffiserens oppførelsen.

Ombudsmannen ga uttrykk for den oppfatning at en varamann som møtte i fellesutvalget måtte ha de samme rettigheter som den han møtte i stedet for, og at han dermed skulle være med å velge representant til kontaktutvalget og selv var valgbar.

Saken ble også etter anmodning tatt opp med Forsvarsdepartementet med denne begrunnelse:

«En viser til melding fra Forsvarsdepartementet nr 4268/79 hvor det blir bedt om at lt Ys vurdering av saken blir innsendt. Etter at X ble valgt som representant til møte i kontaktutvalg V, påpekte lt Y overfor fungerende stasjonssjef at soldaten ikke er valgbar. Fungerende stasjonssjef besluttet deretter at lt Y skulle innkalle til nytt møte og sørge for at

det ble valgt en valgbar representant. Beslutningen om å foreta omvalg ble gjort på følgende grunnlag: I bestemmelsene for tillitsmannsordningen i Forsvaret, pkt 29, 1 avsnitt, står det bla at i utvalg som representerer inntil 200 vernepliktige velges for hver gang ytterligere en representant blant utvalgets medlemmer til kontaktutvalget.

X er varamann i fellesutvalget. Bestemmelsene sier at valget skal foretas blant utvalgets medlemmer. Som varamann er han ikke medlem i fellesutvalget. X deltok i det møtet hvor valget ble avholdt kun som stedfortreder for operasjonsgruppen representant i fellesutvalget.

Saken ble behandlet ved møte i fellesutvalget den 9 aug 79. Der fremmet en av de vernepliktige medlemmer det synspunkt at en varamann må kunne regnes som medlem i utvalget. Han viste forøvrig til en telefonsamtale hovedtillitsmannen har hatt med Ombudsmannen for Forsvaret. Ombudsmannen opplyste der at en varamann som møtte i fellesutvalget måtte ha rett til å være med å velge og at det da var rimelig at han også selv var valgbar. Fellesutvalget besluttet at saken sendes fram for FD som avgjør hvorvidt varamenn i fellesutvalg kan velges som representanter i kontaktutvalg.

En ber med dette FD tolke hvordan tillitsmannsordningen i Forsvaret pkt 29, 1 avsnitt skal tolkes.»

Departementet ga dette svaret:

«I henhold til mottatt melding om saken vil FD meddele:

Tilleggsrepresentanten for avdelingen til KU V-møtene skal i henhold til reglene velges for hver gang av stasjonens fellesutvalg. Må en varamann ta sete i fellesutvalget istedenfor et medlem som har forfall, overtar han medlemmets rettigheter og plikter i møtet. Følgelig kan han f.eks også velges til et slikt engangsoppdrag som regelfestet tilleggsrepresentant til KU. Er en slik framgangsmåte nyttig, er det fellesutvalgets tillitsmenn selv som kan be om at valget evt blir omgjort. Omvalg må i tilfelle skje i nytt fellesvalg møte før KU-møtet.»

En tillitsmann reiste spørsmålet om det var mulig å få fortsette i tjenesten utover tjenestetiden for å kunne møte på den årlige landskonferansen. Ombudsmannen uttalte at det ikke var anledning til det. Det har vært en klar forutsetning at man er ferdig med tillitsmannsvervet i det øyeblikk man var ferdig med førstegangstjenesten. Saken var drøftet med Forsvarsdepartementet som var enig i dette syn.

En tillitsmann som var medlem av landsutvalget spurte om han kunne møte på landskonferansen som representant for sin avdeling. Etter at spørsmålet var drøftet med departementet, ble det svart at hverken tillitsmannen eller hans avdeling kunne avgjøre dette. Han møter på landskonferansen som medlem av landsutvalget og representant for det kontaktutvalg som har valgt ham. Det

måtte i tilfelle være hans kontaktutvalg som måtte samtykke i at han i stedet møtte som representant for sin avdeling.

Under en vinterøvelse borte fra forlegningen var mannskapene pålagt visse restriksjoner. De var nektet nattpermisjon, de fikk ikke gjøre innkjøp på Vinmonopolet og de fikk ikke lov å besøke stedets to hoteller.

Disse spørsmål ble drøftet i avdelingens tillitsmannsutvalg. Når det gjaldt besøk på hotellene var det noe uklart om det var hotellene eller avdelingen som hadde nektet adgang. Hovedtillitsmannen mente det var diskriminering om soldater i uniform ikke slapp inn, og at et slikt spørsmål måtte kunne drøftes i tillitsmannsutvalget. Formannen i utvalget mente at dette var en privat sak hvor den enkelte selv måtte avgjøre hva han ville foreta seg.

Ombudsmannen uttalte om dette spørsmål:

«Det vises til tidligere korrespondanse om denne sak.

I stasjonsjefens skriv av 22 f m står det i pkt 2 at det fortsatt er «sjef X avds oppfatning at Tillitsmannsordningen ikke er rette forum for slike saker».

Ombudsmannen deler ikke dette syn. I reglene for TMO heter det i pkt 2 bl a:

«Den praktiske rammen for arbeidet i tillitsmannsutvalgene vil være saker som:

— angår permisjon og fritid.»

Det kan neppe være tvil om at denne saken som er tatt opp av hovedtillitsmannen angår permisjon og fritid. Den angår også spørsmål om diskriminering av mannskaper i uniform. Etter Ombudsmannens skjønn må slike saker kunne tas opp i tillitsmannsutvalget og evt også bringes inn for Ombudsmannen hvis man mener at diskriminering har funnet sted.

I den aktuelle sak finner ikke Ombudsmannen grunn til å ta stilling til om diskriminering har funnet sted. Redegjørelsen fra de to hoteller det gjelder synes ikke å tyde på at de stenger militære mannskaper i uniform ute fra sine etablissementer.

Det primære ved Ombudsmannens henvendelse er imidlertid spørsmålet om adgangen til å drøfte slike saker i tillitsmannsutvalget, og dette må det etter reglene være adgang til.»

Ombudsmannen redegjorde i beretningen for i fjor for hvordan saker om avsettelse av tillitsmenn skal skje etter endringer i tillitsmannsreglementet pkt 62.

Det er i 1979 behandlet en sak om avsettelse av tillitsmann. Den ble tatt opp i januar måned, før det nye pkt 62 var satt i verk. Saken ble behandlet etter den gamle bestemmelsen hvoretter Ombudsmannen skal avgi en uttalelse før departementet tar endelig standpunkt til om avsettelsen skal finne sted.

Den aktuelle saken ble reist av en kompanisjef som ønsket en av sine tillitsmenn fratatt

vervet. Han hadde anmodet tillitsmannen om å trekke seg. Han var ikke villig til det. Kompanisjefen hadde så anmodet mannskapene tillitsmannen representerte om å velge en ny tillitsmann. Med stort flertall bestemte mannskapene at de ville beholde tillitsmannen. Saken ble deretter oversendt Ombudsmannen for videre behandling.

Kompanisjefens begrunnelse for at han ikke lenger hadde tillit til tillitsmannen var delvis av tjenestlig art, hadde sammenheng med hans opptreden som tillitsmann og skyldtes en rekke meget alvorlige refselsler. Etter å ha vurdert de foreliggende opplysninger, bl a saksdokumentene i refselsakene, ga Ombudsmannen denne uttalelse til departementet:

«Kompanisjefen i Kp X har 15 d m skrevet til Ombudsmannen som vedlagte fotokopi viser. Bilagene til hans skriv følger også vedlagt.

Soldaten har på mindre enn 6 måneder fått 7 refselsler.

1. Refselsesordre 250778: 5 dagers vaktarrest. Beruset i uniform.
2. Refselsesordre 201078: 6 dagers vaktarrest. Sivilt antrekk under beredskap og tur til Y hvor han drakk vin på restaurant.
3. Refselsesordre 241078: Ordrenektning, beruselse.
4. Refselsesordre 091178: Ulovlig fravær, ordrenektelse.
5. Refselsesordre 271178: Ordrenektelse.
6. Refselsesordre 051278: Ordrenektelse.
7. Refselsesordre 271278: Sivilt tøy under beredskap.

Kompanisjefen har gått frem på foreskrevet måte i bestemmelsene for TMO, pkt 62. På møte it roppen var det flertall for å beholde tillitsmann NN. På tross av dette vil Ombudsmannen anbefalte at tillitsmannen blir fjernet fra sitt verv i henhold til pkt 62. Tillitsmannen har gjort seg skyldig i så mange grove forseelser at det i dette tilfelle ikke kan være tvil om at pkt 62 må komme til anvendelse.

Etter Ombudsmannens oppfatning kan man ikke med rimelighet forlange at tillitsmannen med et slikt refselsregister skal ha den tillit hos kompanisjef som er en nødvendig forutsetning for et godt samarbeid i tillitsmannsutvalget.

Kompanisjefen har også anført en rekke andre forhold for å kunne fjerne tillitsmannen. Ombudsmannen har ikke funnet grunn til å undersøke disse forhold nærmere.»

Departementet erklærte seg tidlig under saksbehandlingen enig i Ombudsmannens syn og fant saken etter de foreliggende opplysninger opplagt. Departementet anmodet allikevel Ombudsmannen om å undersøke hvorfor flertallet ville beholde tillitsmannen. Ombudsmannen fant ikke grunn til ytterligere undersøkelser. Det var hverken tillitsmannens tjenestlige forhold eller opptreden som tillitsmann som hadde betydning for Ombudsmannens syn, men

utelukkende de mange alvorlige refselsler som var tilstrekkelig dokumentert.

Den videre saksbehandling i departementet tok lang tid. Ombudsmannen avga sin uttalelse den 17 januar, mens departementets avgjørelse forelå den 30 juli. Departementet var enig med Ombudsmannen i at tillitsmannen hadde brutt forutsetningene for sin funksjon som tillitsmann. Da tillitsmannen var ferdig med sin førstegangstjeneste og dimittert anså departementet saken som avsluttet.

Ombudsmannens saksbehandling og standpunkt ble kraftig kritisert av landsutvalgets sekretariat i artikler i «Mannskapsavisa» og i landsutvalgets årsberetning. Etter Ombudsmannens oppfatning grunnet denne kritikken seg på et uriktig grunnlag. Ombudsmannen ble blant annet beskyldt for bare å høre på kompanisjefen og ikke å høre på mannskapene. Ombudsmannen har imidlertid ikke tatt hensyn hverken til kompanisjefens eller mannskapenes syn. Det var utelukkende de mange og alvorlige refselsler som var grunnlag for Ombudsmannens avgjørelse i saken.

Tillitsmannsutvalgene har også i år sendt referater fra sine møter til Ombudsmannen. De tall som refereres nedenfor er bygget på referater fra møter i fellsutvalgene.

Hæren	29 (27)	utv. med 192 møter (195)
Sjøforsvarets landstasjoner	20 (22)	» » 146 » (148)
Fartøyer	15 (9)	» » 57 » (48)
Luftforsvaret	23 (24)	» » 158 » (167)
		<hr/>
	87 (82)	utv. med 553 møter (558)

Tallene for 1978 i parentes.

Utvalgene har i år behandlet 4 167 saker (4 180) som fordeler seg slik på forsvarsgrenene:

Hæren	1 566	(1 566)
Sjøforsvarets landstasjoner	1 007	(1 024)
Fartøyer	436	(407)
Luftforsvaret	1 158	(1 183)

Fordelingen på den enkelte saksområder er følgende:

1. Beordring, overføring m v, dimittering 45 (56)
2. Kommandert tjeneste 434 (413)
3. Disiplinærsaker. Forholdet mellom befal og menige 57 (56)

4. Uniformer m v	192 (212)
5. Underbringelse m v	651 (699)
6. Forpleining og hygiene	254 (264)
7. Permisjoner	214 (214)
8. Kantiner	85 (76)
9. Velferd	855 (818)
10. Idrett	108 (116)
11. Kommunikasjoner	113 (97)
12. Økonomiske forhold	36 (38)
13. Sosial- og sykesaker	62 (52)
14. Forsvarets skolevirksomhet ..	22 (17)
15. Sivilopplæringen (fritids- og obligatorisk)	68 (78)
16. Tillitsmanns- og ombuds- mannsordningen	611 (628)
17. Tjenestlige orienteringer gitt av sjef	360 (346)

Repetisjonsavdelingene har i år sendt inn referater fra 19 utvalg som har holdt 33 møter. Det er behandlet 279 saker som fordeler seg slik:

Beordring m v	6
Kommandert tjeneste	50
Disiplinærsaker	2
Uniformer m v	22
Underbringelse m v	39
Forpleining	23
Permisjon	21
Kantiner	10
Velferd	42
Kommunikasjoner	10
Økonomiske forhold	10
Sosial- og sykesaker	6
Tillitsmanns- og ombudsmannsordningen..	13
Orientering om tillitsmanns- og ombuds- mannsordningen	9
Tjenestlige orienteringer	16

Økonomiske forhold.

Det er behandlet 11 saker i denne gruppe.

En vernepliktig som av sosiale/medisinske årsaker måtte bo hjemme, hadde søkt om å få utbetalt reiseutgifter og kostgodtgjørelse. Dette var avslått, noe den vernepliktige fant urimelig.

Den vernepliktige bodde sammen med sin forlovede og dennes 6 år gamle datter fra første ekteskap. Forloveden hadde kreft og lå en periode på Radiumhospitalet. Datteren hadde sukkersyke og var avhengig av insulin. Disse forhold var dokumentert ved legeattester. Det var videre på det rene at den vernepliktiges nærvær i hjemmet var absolutt nødvendig, særlig i tiden etterat forloveden var kommet ut fra sykehuset. Han hadde derfor fått lov å bo hjemme også i de perioder han hadde beredskap.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen som hadde inntatt det generelle stand-

punkt at ingen som fikk anledning til å bo hjemme skulle ha utbetalt kostgodtgjørelse. Begrunnelsen for dette var bl a at avdelingen var interessert i størst mulig forpleiningsstyrke og vanskelighetene med å kontrollere hvem som spiste i leiren.

For klagerens vedkommende var det på det rene at han på grunn av sine oppgaver hjemme ikke kunne spise hverken frokost eller middag ved avdelingen. Han bekreftet at han heller ikke spiste lunsj ved avdelingen.

Etter Ombudsmannens oppfatning måtte betingelsene for utbetaling av kostgodtgjørelse være til stede. Avdelingen samtykket i at kostgodtgjørelse ble utbetalt med tilbakevirkende kraft for hele den periode han hadde bodd hjemme.

Når det gjaldt reisegodtgjørelse hevdet klageren at han var helt avhengig av egen bil og måtte ha krav på godtgjørelse etter dette befordringsmiddel. Etter Ombudsmannens oppfatning kunne han bare kreve reisegodtgjørelse beregnet etter billigste reisemåte.

I en liknende sak fra samme avdeling fant Ombudsmannen ut at det ikke forelå grunnlag for utbetaling av kostgodtgjørelse fordi de sosiale/medisinske grunner for å bo hjemme ikke var dokumentert.

En vernepliktig som dimitterte i januar hadde i september fortsatt ikke fått sin dimisjonsgodtgjørelse. Han hadde flere ganger purret, og hver gang var det lovet at pengene skulle bli sendt.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen og pekte på at bestemmelsen om at dimisjonsgodtgjøringen skal foreligge i hjemmet når den vernepliktige dimitterer er skjerpet.

Avdelingen hadde nettopp fått ny sjef og ny administrasjonsoffiser. Det var derfor vanskelig å finne ut hva som hadde foregått. Det var imidlertid på det rene at avdelingen i angjeldende periode hadde hatt en uerfaren administrasjonsoffiser som hadde problemer med å følge opp de enkelte rutinemessige oppdrag. Klageren hadde nå fått tilsendt sitt tilgodehavende, og avdelingen beklaget det inntrufne.

Kompanitillitsmennene i en FN-bataljon søkte på grunn av meget overtid under opplæring om å få overtidsgodtgjørelse og øvelsestillegg som for grenaderer bestemt. Saken ble tatt opp samtidig med Forsvarsdepartementet og Ombudsmannen.

Departementet måtte undersøke saken både ved oppsettende avdeling i Norge og ved bataljonen i Libanon. Det tok derfor noe tid før departementet kunne ta standpunkt til søknaden. Departementet avslø søknaden i et skriv til tillitsmennene med gjenpart til Ombudsmannen. I mellomtiden var det bragt på det

rene at tilttsmennene hadde tatt saken opp med Landsorganisasjonene i Norge og fått LOs tilsagn om at saken skulle bli tatt opp. Ombudsmannen fant derfor ikke grunn til å foreta seg noe mer i saken.

Hustruen til en vernepliktig klaget over at hun ikke hadde fått utbetalt forsørgertillegget for en bestemt 14-dagers periode. Både før og etter denne periode var tillegget kommet til rett tid. Hun hadde to ganger tatt saken opp med avdelingen. Hun hadde ikke fått noe svar og ba om Ombudsmannens bistand.

Avdelingen kunne forsikre at beløpet var sendt i rett tid og postert ved postgirokontoret noen dager senere. Feilen lå således hos Postverket hvor saken ble undersøkt nærmere.

Faren til en vernepliktig klaget over at en søknad om forsørgertillegg ikke var innvilget. Han var 100 % invalid. Nødvendige legeattester var sendt med sønnen da han møtte til tjeneste. En senere skriftlig henvendelse fra faren var ikke besvart.

Nærmere undersøkelse i saken viste at avdelingen hadde behandlet søknaden og gitt sønnen beskjed om at det ikke var grunnlag for utbetaling av forsørgertillegg.

Grunnlaget for å få forsørgertillegg var at den vernepliktige måtte ha vedkommende familiemedlem til full forsørgelse. I dette tilfelle fikk faren utbetalt en uførepensjon med kr. 3 749,— pr måned. Ombudsmannen var enig i at den vernepliktige ikke kunne sies å ha sin far til full forsørgelse.

En gruppe personell i Luftforsvaret, «firlingkommandører», klaget over sine økonomiske forhold under repetisjonsøvelser. De var de eneste korporaler som ble innkalt til befalskurs, de hadde dårligere reise- og diettgodtgjørelse enn andre deltakere på befalskurset, de var utelukket fra befalsmessens. Betalingen under kurset var så dårlig at denne forlengelsen av repetisjonsøvelsen ble an alvorlig økonomisk belastning for dem som ikke hadde sivil lønn.

Ombudsmannen tok saken opp med Luftforsvarsstaben som ga dette svaret:

«Luftforsvarsstaben har hatt firlingkommandørens tjenesteforhold under repetisjonsøvelser under observasjon og vurdering over lang tid. Det personell som blir utvalgt til denne tjeneste er blant de aller beste i kanonlagene.

Firlingbetjeningen er en del av kanonlaget. Sjef for kanonlaget har i våre krigsoppsetninger grad som sersjant. Nestkommanderende i kanonlaget (som også fører kommando over firlinglaget og overtar kommandoen over kanon og firling når kanonkommandøren er fraværende) har korporals grad. Nestkommandørene kalles imidlertid ikke inn til befalskurs ved repetisjonsøvinger.

En endring av gradsnivået for både nestkommanderende ved kanonlaget og firlingkommandøren vil i praksis være vanskelig å gjennomføre (ca 600 nye stillinger). Det vil også virke unaturlig om firlingkommandørene gis sersjants grad, mens hans overordnede (nestkommanderende) er korporal.

LST har stor forståelse for firlingkommandørens syn. Det mest urimelige i nåværende ordning, i relasjon til øvrige vernepliktige mannskaper, antas å være at firlingkommandørene gis 6+3=9 dager lengre repetisjonsøvinger over en 4-årsperiode, uten økonomisk kompensasjon.

Adgangen til å innkalle vernepliktige spesialister som ikke har sersjants eller høyere grad er hjemlet i St prp nr 1 (jfr St prp nr 1 (1977—78), III, C, pkt 5), og praktiseres i hele Forsvaret. En spesialordning for firlingkommandørene ved LVA-bataljonene, f eks i form av ekstra økonomisk kompensasjon for befalskursets varighet vil evt få konsekvenser for øvrige deler av Forsvaret.

I praksis kan det synes enklest å unngå forskjellsbehandlingen under befalskurset ved å unnlate å innkalle firlingkommandørene. Luftvern faglige og sikkerhetsmessige hensyn krever imidlertid en grundig oppfrisking av firlingkunnskapene gjennom en kursperiode foran hver repetisjonsøving.

Krigsoppsetningsplanene i Luftforsvaret er for tiden til revisjon. Under revisjonsarbeidet — som ventes avsluttet i løpet av 1 halvår 1980 — vil en ta firlingkommandørens spesielle situasjon i betraktning. Endelig standpunkt i saken vil da bli tatt.»

De mannskaper som hadde tatt opp saken hadde endel kommentarer til Luftforsvarsstabens uttalelse. Ombudsmannen ba om at det måtte bli tatt hensyn til disse bemerkninger når saken skulle avgjøres.

Sykesaker.

Det er behandlet 13 saker samt 3 fra tidligere år. Tre saker er ikke ferdig behandlet.

En stor del av de sykesaker Ombudsmannen har til behandling er forespørsler og krav om erstatning fra dimitterte mannskaper og/eller deres pårørende for sykdom/skade påført under militærtjeneste. Ombudsmannen har i tidligere beretninger uttalt at de vernepliktige synes å være dårlig orientert om sine rettigheter i slike saker. I forbindelse med trykking av nytt opplag av brosjyren «Hva tilkommer vi av stønad under sykdom, en orientering for utskrevne korporaler (tilsv) og menige» fikk Ombudsmannen en forespørsel fra Forsvarets sanitet om innholdet i brosjyren som sist ble trykket opp i 1976. Ombudsmannen hadde intet å bemerke til innholdet som ga en grei oversikt over de muligheter som foreligger. Ombudsmannen pekte imidlertid på at ingen av dem som hadde tatt opp sykesaker med Ombudsmannen syntes å ha sett brosjyren. Forsvarets sanitet ba av den grunn forsvars-grenene om å sende ut en kunngjøring i egne

bestemmelsesverk om brosjyren så snart den forelå trykt og distribuert.

De forannevnte sykesaker er vanskelige og tidkrevende å behandle. Det kan være vanskelig å få et klart sykdomsbilde. Det hender ikke sjelden at det foreligger forskjellige oppfatninger hos legene, f eks om invaliditetsprosenten. Den spesielle erstatning som Forsvaret yter er avhengig av at invaliditetsgraden fastsettes 12 mndr etter sykdommen/skaden. Mange institusjoner skal inn i bildet, Forsvarets sanitet, det lokale trygdekontor, Rikstrygdeverket, Trygderetten. Alt dette gjør at saksbehandlingen blir omfattende og tar lang tid. Ombudsmannen har imidlertid et meget godt samarbeid med Forsvarets sanitet i disse sakene. Forsvarets sanitet er meget raske til å besvare Ombudsmannens henvendelser, flinke til å følge opp overfor andre myndigheter og skaffer alltid frem nødvendige opplysninger.

Ombudsmannen har i mange tidligere beretninger pekt på de problemer som oppstår for de mannskaper som dimitteres som midlertidig udyktige på grunn av sykdom/skade oppstått under militærtjenesten. Denne saken ble tatt opp første gang i 1967. I årenes løp er det gjennomført en rekke tiltak som har bedret situasjonen for denne gruppe personell.

Det er nå gitt ut nye bestemmelser for bedømmelse av mannskaper som blir midlertidig tjenestedyktige på grunn av skade/sykdom under militær førstegangstjeneste. Disse bestemmelser er etter Ombudsmannens oppfatning tilfredsstillende og vil hindre at denne gruppe personell får de samme problemer som tidligere:

«Vernepliktig som blir syk eller skadet under tjenesten skal primært sykemeldes, delvis sykemeldes eller gis fritak for bestemte disiplinere.

En sykmeldt som forblir på tjenestestedet eller innlegges på sykestue/sykehus skal i relasjon til tjenestetidens lengde betraktes som tjenestegjørende.

Dersom sykdommen/skaden/sosialmedisinske forhold er av en slik art at det vil hindre ham i å delta i tjenesten i minst 30 dager, skal det vurderes om han bør:

- nedskrives til arbeidsdyktig A (Helseprofilens vurderingssiffer 5)
- overføres til annen militær avdeling (Herunder HV)
- kjennes arbeidsdyktig B (Helseprofilens vurderingssiffer 4)
- kjennes udyktig (Helseprofilens vurderingssiffer 1).

Dersom ingen av ovennevnte løsninger er helt hensiktsmessige kan han kjennes midlertidig udyktig (Helseprofilens vurderingssiffer 2) for et bestemt antall måneder. Hvis den vernepliktige motsetter seg en slik ordning, skal det mest hensiktsmessige alternativ nevnt i punktene a til d benyttes.

Dersom kjennelsen er betinget av at den vernepliktige får anledning til å tjenestgjøre i nærheten av sitt hjemsted, skal dette skriftlig opplyses av legen som avgir kjennelsen.

Sjefen sørger for at den vernepliktige gis tjeneste som er i samsvar med kjennelsen, eventuelt foretar han det nødvendige for at den vernepliktige kan overføres til annen militær avdeling eller til Sivilforsvaret.

Det presiseres at saker av denne art skal behandles hurtig, fordi det ikke er ønskelig at lengre perioder med status som sykmeldt skal kunne godskrives som tjeneste.»

En vernepliktig rettet en forespørsel til Ombudsmannen om han hadde noe krav på økonomisk støtte. Han var blitt dimittert i september 1978 som udyktig etter en skade i tjenesten. Han hadde et hull i kneet som ikke ville gro. Han gikk i januar 79 fortsatt sykmeldt og fikk utbetalt av trygdekassen kr. 95,— pr virkedag.

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarets sanitet som ga denne orientering:

«Stortinget har bestemt at ved invaliditet som følge av sykdom oppstått i den tiden vedkommende er inne til førstegangstjeneste, kan Forsvarsdepartementet utbetale en erstatning i tillegg til trygdekontorets ytelser. Erstatningen er begrenset til kr 110 250. Beløpet graderes etter medisinsk uførhetsgrad som fastsettes av Rikstrygdeverket/trygdekontoret 12 måneder etter at skaden/sykdommen inntraff/ble påvist. Det ytes erstatning selv om den medisinske uførhetsgrad settes lavere enn 15 %.

Hvis X mener at han tilkommer erstatning, må han ta kontakt med Y trygdekontor for å få bestemt invaliditetsgraden. Trygdekontorets attest sendes Forsvarets sanitet.

Det kan utbetales forskudd på erstatning. Slikt forskudd utbetales når det fremlegges attest fra sykehus/behandlede lege med opplysning om den antatte, varige invaliditetsprosent. Forskuddet tilsvarer halv erstatningsbeløp. Attesten sendes Forsvarets sanitet.»

I tillegg til dette ville den vernepliktige ha krav på vanlig uføretrygd om betingelsene for det var til stede.

Av et tillitsmannsreferat fra et møte på et av Sjøforsvarets fartøyer fremgikk det at mannskapene ikke hadde fått den tannbehandling de mente å ha krav på. Sjefen var enig med tillitsmennene, men det syntes å være vanskeligheter med bemanningen på tannlegekontoret.

Ombudsmannen tok saken opp med regionale myndigheter som kunne opplyse at de personellproblemer man hadde hatt ville bli løst i nærmeste fremtid. Forutsetningene skulle derfor være til stede for en tilfredsstillende tannbehandling hvis alle parter medvirket til at kapasitet og ressurser blir best mulig utnyttet.

Det er ombudsmannens erfaring at kapasiteten ikke alltid blir fullt utnyttet fordi mannskapene unnlater å møte opp til tildelte timer.

Av et tillitsmannsreferat fra et tillitsmannsmøte ved en repetisjonsavdeling hvor man hadde drøftet spørsmålet om en kameratforsikring, fremgikk det at tillitsmennene ikke var klar over hvilke økonomiske rettigheter mannskapene hadde i forbindelse med ulykker som medførte død/invaliditet.

Etter å ha drøftet saken med sentrale myndigheter, skrev Ombudsmannen slik til avdelingen:

«I referat fra bataljonens tillitsmannsmøte 10 okt d.å., sendt Ombudsmannen og LTF 12 d.m., er det under sak 5 kameratforsikring tatt opp et forhold det er grunn til å se nærmere på.

Tillitsmennene ønsker klargjort hvilke krav de har i forbindelse med ulykker som fører til dødsfall/invaliditet, et spørsmål som for så vidt er aktuelt også i forbindelse med sykdom pådratt under militærtjenesten. Jeg viser til det som er uttalt i referatet.

I 1979-utgaven av brosjyren «Hærens repetisjonsøvinger» er det når det gjelder trygd og stønad vist til «Håndbok for soldaten». Den siste utgaven av soldathåndboken for Hærens vedkommende er fra 1973. Den sier intet om den ordning med engangserstatning som er relativt god og som er etablert på et senere tidspunkt. Repetisjonssoldatene får derfor ikke en fullstendig orientering om sine muligheter på dette felt hvis det ikke gis en spesiell orientering om dette i forbindelse med innkalling/fremmøte. Jeg vet at det gjøres ved enkelte avdelinger.

Jeg har til hensikt å anmode LTF om å se nærmere på denne saken og hadde i den anledning en samtale med HST. Under denne samtale ble det gitt uttrykk for at det her syntes å foreligge en glipp. HST mente dette kunne rettes opp ved at rulleførende avdelinger ble anmodet om å orientere om trygdeordningen i forbindelse med innkalling på samme måte som det blir gjort for de andre økonomiske ytelsenes vedkommende. HST skulle sende ut en melding om dette.

Det synes således i øyeblikket ikke å være nye ytterligere å foreta seg, men jeg har funnet grunn til å orientere om saken.»

Sosiale saker.

Det er behandlet 7 saker i denne gruppe. Fire saker gjelder behovsprøvet bostøtte, 2 saker gjelder dekning av gjeldsrenter samt en sak som gjelder dekning av bilforsikringspremie.

En vernepliktig hadde søkt om dekning av årsavgiften og ansvarsforsikring for sin privatbil med kr. 2 172,—. Han var jordbruksavløser og måtte bruke bil i sitt daglige arbeid. Søknaden ble avslått av avdelingen. Begrunnelsen var at stønad bare kunne gis i de tilfelle verdier sto på spill om ikke forsikrin-

gen ble betalt. I dette tilfelle kunne bilen avskiltet, dermed ville det ikke bli tale om forsikring i denne perioden. Skilting igjen ville kunne skje uten ekstra utgifter.

Avgjørelsen ble bragt inn for Forsvarets overkommando/velferdskontoret som ikke fant at det forelå opplysninger som ga grunn til å endre avdelingens avgjørelse. Klagen ble således ikke tatt til følge.

Saken ble deretter tatt opp med Ombudsmannen som anmodet FO/velferdskontoret om å se på saken en gang til. Dette ble gjort, uten at en fant grunn til å endre avgjørelsen.

Ombudsmannen fant ikke at avgjørelsen var i strid med gjeldende bestemmelser eller virket åpenbart urimelig.

Sosialsekretæren ved en av Forsvarets avdelinger klaget til Ombudsmannen over at departementet hadde innvilget et botillegg til en vernepliktig med bare 50 % av de oppgitte utgifter. Den vernepliktige hadde bygget en liten enebolig. Det var sosialsekretærens oppfatning at departementet ville straffe den vernepliktige fordi han ikke var gift og at han hadde forsøkt å sikre sin fremtid før førstegangstjenesten.

Nærmere undersøkelser i saken viste at det var grunn til å tro at han bodde sammen med sin venninne. Da skulle boutgiftene deles. Det ble hevdet at den vernepliktige bodde alene. Ved søknad til Husbanken var det imidlertid opplyst at det skulle bo to mennesker i huset. Det ble også innrømmet at venninnen bodde i huset når den vernepliktige var hjemme i helgene, og at det var meningen at de skulle bo sammen.

Ombudsmannen fant boforholdene uklare, men fant det ikke åpenbart urimelig at den vernepliktige for en 3 mndrs periode fikk utbetalt kr. 1 180,— pr mnd og for den resterende del av tjenesten, kr. 865,— pr måned.

Forsvarets skolevirksomhet.

Det er behandlet 10 saker samt 5 fra tidligere år. De aller fleste sakene gjelder klage over ikke å være opptatt ved en av Forsvarets skoler, eller over å være frabeordret på grunn av for dårlig karakter i faget «Militært forhold».

En søker til en av Forsvarets befalsskoler var ikke blitt opptatt og klaget til Ombudsmannen over at han ikke hadde blitt skikkelig orientert om hvorfor han ikke rakk opp i konkurransen. Han hadde tatt dette opp med skolen og hadde fått en begrunnelse han ikke var fornøyd med.

Av skolens skriv fremgikk det at etter søknadsfristens utløp ble hver enkelt søknad gått gjennom. Sivile skolerresultater ble omregnet til befalsskolepoeng, relevant tilleggsutdan-

nelse og praksis ble vurdert. Formelle krav til opptak ble vurdert. Representant fra skolen reiste til de forskjellige tjenestesteder og intervjuet søkerne. Det ble deretter holdt møte i opptaksrådet. Det var 154 søkere til 34 elevplasser. Denne behandling av søknadene ga som resultat at klageren ikke rakk opp.

Etter Ombudsmannens oppfatning hadde klageren fått et tilfredsstillende svar. I henhold til Kgl. res. av 5/12-1969 er det fastsatt unntak fra reglene om grunngivingsplikt og klagerett ved opptak på skoler som dette. Ombudsmannen fant det urimelig at alle som ikke ble tatt opp skulle gis en detaljert begrunnelse for hvorfor.

En vernepliktig som hadde gjennomført førstegangstjeneste og deretter FN-tjeneste i Libanon, hadde deretter søkt om opptak på en befalsskole. Han fikk senere melding om å møte til opptaksprøver og fikk samtidig beskjed om at de som ble opptatt måtte begynne på skolen med en gang.

Klageren møtte til opptaksprøver, gjennomgikk legekontroll og ble deretter sendt til depotet for utlevering av effekter. Da ble han plutselig kaldt tilbake til legen og gikk beskjed om at han var for kort til å bli opptatt som elev. Hans rulleførende avdeling kjente ikke til noe krav om en bestemt lengde for opptak, det sto intet om dette i søknads- eller innkallingspapirene til opptaksprøve. Klageren fant det urimelig at dette ikke var nevnt. Da hadde det ikke hatt noen hensikt å møte i det hele tatt. Han ba om at Ombudsmannen måtte undersøke saken for å finne ut om avgjørelsen var riktig.

Ombudsmannens undersøkelse viste at det i tjenestereglementet var fastsatt at søkerne måtte tilfredsstillende kravene til helsetilstand. Disse kravene er at vedkommende skal være Str A, B eller C og ikke under 165 cm høy. Det er videre fastslått at det ikke dispenseres fra kravene til helsetilstand. Klageren var 158 cm høy og tilfredsstilte således ikke kravene. Det syntes således ikke å være noen å bemerke til avgjørelsen. Ombudsmannen fant det uheldig at ikke kravene til minimumshøyde var gjort kjent på forhånd og tok dette forhold opp med vedkommende våpeninspektør.

Får til en elev ved en av Hærens yrkesskoler 2. kl. anmodet om Ombudsmannens bistand, idet sønnen hadde fått beskjed om at han skulle frabeordres og sendes til en av Brigadens avdelinger dagen etter. Dette var kommet brått på, og faren fant saksbehandlingen lite tilfredsstillende. Grunnen til frabeordringen var at sønnen ikke greide den fysiske testen. Dette skyldtes etter farens mening at sønnen hadde en ankelskade som de militære myndigheter ikke ville ta hensyn til.

Ombudsmannen tok saken opp med skole-sjefen som kunne opplyse at eleven hadde svak fysikk. Han greide ikke den fysiske testen og fikk en advarsel i oktober 1977. Han klaget over et kne og ble fremstillet for lege som fant ham Str A. Han ble vurdert igjen i juni 1978, greide ikke testen, fikk en ny advarsel, ble fremstilt for lege igjen, men ble funnet i orden — også i ankelen. Saken ble tatt opp i skoleråd i september 78 etter en ny mislykket test. Han fikk ny advarsel. Han fikk samtidig et tilbud om eget treningsopplegg og tid til å trene uten at dette ga noen varig bedring. Den 6 nov 78 ble han fremstillet for lege på ny. Han ble funnet å være Str A, og det var intet galt med ankelen. Saken ble sendt vedkommende våpeninspektør. Den 30 nov fikk skolen beskjed om at frabeordring kunne finne sted.

Da våpeninspektørens avgjørelse kunne ankes inn for Generalinspektøren, ba Ombudsmannen faren sende en foreløpig anke mens han sørget for å skaffe til veie legeattester og nødvendig dokumentasjon av de forhold han mente var avgjørende i saken. Skolen sendte den foreløpige anke sammen med dokumentene og anbefalte at frabeordringen ble opprettholdt. Det ble samtidig bestemt at eleven skulle fortsette ved skolen til den endelige anke var behandlet.

På bakgrunn av de opplysninger som ble gitt i den endelige anken, drøftet Ombudsmannen saken med Hærstaben. Anken ble delvis tatt til følge for så vidt som spørsmålet om frabeordring ble utsatt til utgangen av 1979. Forutsetningene for å få lov til å fortsette var at han besto prøven for fysisk yteevne. Tidsfristen ble satt til siste obligatoriske eksamensløp høsten 1979.

En befalsskoleelev var frabeordret befalsskolen. Han hadde på ulovlig vis tilvendt seg et sett bilnøkler. Med den stjålne bilen kjørte han i sterkt beruset tilstand innenfor militært området og skadet her under en annen bil. Han ble arrestert av daghavende offiser og overlatt til politiet. Eleven kunne frabeordres på to grunnlag. Han fylte ikke lenger kravet til plettfri vandel. Dessuten ville han på grunn av denne saken få så dårlig karakter i militært forhold at dette ville føre til frabeordring.

Avgjørelsen ble anket til Generalinspektøren som opprettholdt avgjørelsen om frabeordring. Eleven tok saken opp igjen med Ombudsmannen og hevdet at han var lettvinnt behandlet i forbindelse fra frabeordringen. Han mente også at han var blitt raskt fjernet fra skolen og at han var blitt behandlet strengere enn et tidligere promilletilfelle. Han hadde dessuten endel spørsmål han gjerne ville ha svar på. Ombudsmannen ba skolen besvare hans

spørsmål og ellers kommentere de forhold eleven hadde tatt opp.

Elevenes far tok også opp saken med Generalinspektøren og ba om at den tidligere avgjørelse måtte bli vurdert på ny. Avgjørelsen ble imidlertid opprettholdt.

Frabeordringen fant sted etter at eksamen var ferdig. Han hadde ikke krav på ordinært eksamensvitnesbyrd, men fikk en utskrift av eksamensprotokollen. På denne utskriften var det anført hva som var grunnen til frabeordringen. Faren ba om Ombudsmannens bistand til å få dette fjernet fra utskriften. Etter bestemmelser skal imidlertid utskriften gi klar beskjed om frabeordringen.

Ombudsmannen hadde intet å bemerke til avgjørelsen om frabeordring.

En vernepliktig hadde søkt om å få dekket utgiftene til et EDB-kurs han hadde gått under førstegangstjenesten. Søknaden var avslått av avdelingen, noe den vernepliktige fant urimelig.

Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende undervisningsinspektør som innvilget kr. 200,— til delvis dekning av utgiftene til kurset.

Verveede.

Det er behandlet 3 saker hvor avgjørelsen er endret i en sak.

En vervet hadde søkt om å bli løst fra sin vervingskontrakt fordi han kunne få tilsetning som lokomotivføreraspirant ved NSB med foreløpig stasjonering i Oslo. Søknaden var i siste omgang behandlet og avslått av Forsvarsdepartementet. Departementet fant ikke at det forelå tvingende velferdsgrunner.

Den verveede mente det forelå tungtveiende velferdsgrunner fordi han ikke ville få en slik sjanse igjen. Han hevdet at det var 400 søkere mens bare 17 ble tatt ut. Han opplyste også at avdelingen på grunn av omlegging av virksomheten ikke hadde bruk for ham lenger. På denne bakgrunn fant han det urimelig ikke å bli løst fra kontrakten.

Ombudsmannen drøftet saken med avdelingen og NSBs distriktsjef Oslo. Fra NSB ble det opplyst at det blir tilsatt 20—30 lokomotivføreraspiranter hvert år. I år var det ikke mer enn 20—30 søkere hvorav de 10 ble tilsatt. Det synes således å være gode muligheter for senere tilsetning. Ombudsmannen fant det derfor ikke åpenbart urimelig at han var nektet løst fra kontrakten.

En vernepliktig inne til førstegangstjeneste vervet seg for tjeneste i Libanon. Han skulle dekke en befalsstilling og hevdet han hadde fått opplyst at han i tillegg til lønn også ville få medisinsk fagtillegg. Det viste seg imidlertid at han ikke fikk dette tillegget. I denne

sammenheng anmodet han om Ombudsmannens bistand.

Nærmere undersøkelser viste at det ikke var hjemmel for utbetaling av medisinsk fagtillegg. Idet dette tillegget utbetales fra og med fenriks grad. Ombudsmannen fant heller ikke at det var gitt løfte om dette tillegget på en slik måte at det var bindende. Det var riktig at de økonomiske forhold var diskutert, herunder nevnte tillegg. Det var imidlertid helt på det rene, noe som også var innrømmet av klageren, at han hadde samtykket i å tjenestgjøre på menige mannskapers vilkår.

Det viste seg imidlertid at klageren i en periode hadde hatt korporals grad uten å få korporalstillegget. Ombudsmannen tok opp dette spørsmål, og korporaltillegget ble etterbetalt.

Befalssaker.

Det er behandlet 63 saker samt 27 fra tidligere år. Ti saker er ikke ferdig behandlet i år.

En åremålstilsatt løytnant klaget over at han ikke hadde fått utbetalt sin bonus etter at han før kontraktens utløp hadde fått tilsagn om opptak på BSØA som gir rett og plikt til yrkestilsetning i Forsvaret. Dette var i strid med den praksis som var fulgt inntil da, og som gikk ut på at bonus ble utbetalt og at bonusen så ble krevet tilbakebetalt i månedlige avdrag etter at vedkommende var yrkestilsatt. Det ble ikke beregnet renter.

Klageren var opptatt på BSØA sommeren 79. På grunn av husbygging fikk han utsettelse til august 80. Bonusen skulle utbetales i februar 80, og den var en del av finansieringsgrunnlaget for husbyggingen. Han ville ikke greie finansieringen uten bonusen.

I åremålskontrakten er det intet sagt om hvordan det skal forholdes i et tilfelle som dette. I kontrakten er det bare fastslått at åremålstilsatte som har fått utbetalt bonus allikevel kan gis yrkestilsetning, forutsatt at bonusen blir tilbakebetalt. Det er riktig at praksis hadde vært slik klageren beskrev. Dette ga imidlertid ingen rett til å regne med at denne ordningen ville vare ved. Forsvarsdepartementet hadde skjerpet praksis i skriv av 30 mai 1979 og måtte, slik kontrakten er formulert, ha full anledning til det. Ombudsmannen hadde således ikke noe å bemerke til den avgjørelse som var truffet. Forsvarsdepartementet hadde forøvrig sagt seg villig til å hjelpe klageren på en annen måte.

En vernepliktig lege som var innkalt til repetisjonsøvelse hadde søkt om utsettelse, man fått avslått sin søknad. Øvelsen skulle finne sted fra 20 august. Han hadde 2 barn på 2 og 4 år og hans kone ventet barn i begynnelsen av juni. Han var ferdig med sin sykehustje-

neste, og det var ikke klart hvordan hans fremtidige arbeidssituasjon ville bli. Avslaget var begrunnet med at det ikke var mulig å skaffe noen annen lege. Det ble søkt på ny noe senere. situasjonen var da at hans kone, som var utenlandsk, hadde fått et barn slik at han nå hadde 3 små barn. Han var ansatt ved et sykehus i et annet fylke fra 1 august og skulle flytte til en fremmed by hvor hans kone ville bli sittende uten venner og bekjente med 3 små barn. Klageren fant det uforsvarlig å reise fra familien under slike forhold. Denne søknaden ble også avslått.

Ombudsmannen drøftet saken med Forsvarets sanitet. I samarbeid med den rulleførende avdeling ble det funnet frem til en løsning slik at søknaden kunne innvilges.

En fenrik var innkalt til repetisjonsøvelse. Han hadde søkt om utsettelse på grunn av skolegang. Søknaden var avslått med den begrunnelse at det ikke var dokumentert at han skulle ha eksamen eller annen obligatorisk undervisning. Det ble søkt på ny og lagt frem en erklæring fra skolen som bekreftet at han måtte ta hele skoleåret om igjen hvis innkallingen ble opprettholdt. Søknaden ble innvilget.

En vernepliktig fenrik hadde søkt stilling ved kontingent IV/FN-styrken i Libanon. Han hadde ikke fått svar på sin søknad etter flere purringer, men hadde fått forståelsen av at han ikke ville bli uttatt til tjeneste. Dette fant han urimelig fordi han hadde meget god utdannelse og praksis både sivilt og militært. Han mente seg forbigått og anmodet om Ombudsmannen bistand.

Undersøkelser i saken viste at befalsoppsetningen var begynt etter første gangs kunngjøring av stillingene. Enkelte kategorier befal var fylt opp da annen gangs kunngjøring gikk ut. Dette gjaldt bl a den kategori klageren, som søkte etter annen gangs kunngjøring, tilhørte. Det var derfor ingen mulighet for ham med mindre det ble forfall blant de allerede uttatte.

En sersjant som hadde gjennomgått en av Infanteriets befalsskoler hadde under den etterfølgende plikttjeneste søkt om overføring til Heimevernet. Han hadde gjort tjeneste som frivillig i en HV-ungdomsgruppe. Han søkte om opptak på befalsskolen på den såkalte HV-kvoteposten. Han hadde ikke fått opplysning om at en slik søknad skulle ekspederes gjennom HV, dette var derfor ikke gjort. I søknaden hadde han imidlertid anført at han søkte opptak på HV-kvoteposten og han la ved en bevitnelse fra sitt HV-område. Han trodde han var tatt opp på HV-kvoteposten. Da han på skolen fikk rede på at dette ikke var tilfelle, hadde han forsøkt å ordne dette, men hadde ikke fått noe hjelp.

Søknaden ble avslått med den begrunnelse at han ikke var tatt inn på HV-kvoteposten og at han ikke var registrert som HV-søker. Han kunne ikke overføres fordi HV-kvoteposten var fylt og han kunne vanskelig avgis fra sin nåværende tjeneste.

Ombudsmannen tok saken opp med Hærstaben og skrev slik:

«Ovennevnte sersjant har den 3 d m skrevet til Ombudsmannen som vedlagte fotokopi viser. Han har lagt ved fotokopi av søknaden om opptak ved X befaltsskole, datert 5/7-77, bekreftelse fra områdesjefen av 24/9-78 og HST/INFINSPOs avslag på søknad om overføring til HV av 24/10-78.

Det fremgår klart at hans søknad om opptak ved X at han søkte opptak på HVs kvoteposten. Fotokopi vedlegges. Det synes underlig at dette ikke er registrert ved skolen. Det er også opplyst at hans søknad for lengst var makuert da han etterlyste opptakssøknaden. Er dette vanlig?

Såvidt Ombudsmannen kan forstå må det her være gjort en feil fra Xs side. Sersjanten søkte om opptak på HVs kvoteposten og av interesse for HV-tjeneste. Han fikk ingen informasjon om at søknaden skulle vært fremsendt gjennom HV.

INFINSPO skriver i sitt svar av 24/10-78 at «en forutsetning for overføring til HV-tjeneste etter 6 måneder av plikttjenesten er at vedkommende er tatt inn på HVs kvoteposten. Befalsskolen har opplyst at sjt Y ikke er registrert som HV-søker.

Når det kan dokumenteres at han vitterlig har søkt på HV-kvoteposten burde det være mulig å erkjenne at det er begått en feil. Det er lite trolig at sersjantens fremstilling og kopi av opptakssøknaden er feilaktig.

Ombudsmannen tør be om at hans søknad om overføring til HV blir vurdert på ny og at saken blir gitt prioritet.»

Etter å ha vurdert saken på ny svarte Hærstaben slik:

«Hærstaben/Infanteriinspektøren har via Ombudsmannen for Forsvaret mottatt ovennevnte klage fra sjt A. I samband med dette kan opplyses at for å bli registrert som søker til befalsskolen på Heimevernets kvoteposten må vedkommende sende søknaden via Heimeverndistriktet til Heimevernstaben for å bli registrert og godkjent der. Søknaden sendes så videre til vedkommende befalsskole. Denne prosedyre er ikke fulgt i sjt As tilfelle. Skolen har da heller ikke registrert ham som HV-søker. Informasjon om fremgangsmåten for opptak på HVs kvoteposten burde han ha skaffet seg ved sitt HV-distrikt.

Kopi av sjt As søknadsskjema da han søkte befalsskolen er lagt ved saken fra Ombudsmannen. I rubrikken for «Andre kvalifikasjoner og opplysninger» — er anført: «Søker opptak på HVs kvoteposten». Det synes således åpenbart at sjt As intensjon også helt fra begynnelsen var å komme inn ved skolen på HVs kvoteposten.

At sjt As senere henvendelse til skolen ikke resulterte i formell overføring til HV-kvoteposten kan skyldes at Infanteriets 3 befalsskoler til

sommerkullet 1978 allerede hadde mer enn oppfylt HV-kvoten.

Denne kvoten var for hele 1978 fastsatt til 11 elever. Bare til sommerkullet 1978 var tatt opp 16 Hv-aspiranter. Overskridelsen var således betydelig — men akseptabel.

Det kan for øvrig bemerkes at søkere på HV-kvoten ikke har noe krav på opptak selv om de forøvrig oppfyller opptaksvilkårene ved skolen. I sjt As tilfelle er det imidlertid sannsynlig at han ville ha blitt tatt opp på HV-kvoten om søknaden hadde gått den riktige veien.

INFINSF finner det i dette tilfelle ikke riktig å hekte seg opp i formaliteter. I samråd med Heimevernstaben godkjennes at sjt A betraktes som utdannet på HV-kvoten og at han fra 1 mars 1979 overføres til HV-Y for rulleføring og avtjening av ca 4 måneders resterende pliktjeneste.»

Svært mange av de saker som er tatt opp av befalet dreier seg om klager på forbigåelse. Disse sakene er i år behandlet på samme måte som i fjor, og som det er redegjort for i fjorårets beretning under avsnittet Generelle synspunkter.

En major klaget over at han var forbigått av en yngre offiser i forbindelse med besetningen av en bestemt stilling. Klageren mente at han hadde mer allsidig og relevant tjeneste, god tjeneste etter opprykksvurderingene og hardere belastet med lang tjenestetid i Nord-Norge enn vedkommende som fikk stillingen. Klageren anmodet om Ombudsmannens bistand.

Etter å ha undersøkt saken skrev Ombudsmannen slik til klageren:

«Jeg viser til tidligere korrespondanse og telefonsamtale.

Forsvarsdepartementet har i skriv av 19 d m besvart Ombudsmannens henvendelse. FDs konklusjon er at oblt X anses som den best skikkede av dere to. Deres mulighet for opprykk ligger i å konkurrere seg til en stilling med ren oberstløytnants grad.

Etter min oppfatning synes det ikke å være noe å bemerke til FDs standpunkt. Deres og oblt Xs kvalifikasjoner har vært grundig vurdert og sammenliknet ved flere anledninger. Dette har bl a skjedd ved tre gangers behandling i opprykksrådet. X ble rangert i 1972 og 74, De i 74, men etter X. Deres antagelse om at De i 1974 var rangert før X synes ikke å medføre riktighet. Opprykksrådet må således ha betraktet X som en bedre skikket offiser enn Dem om enn ikke forskjellen synes å være særlig stor.

Ved besettelse av den stillingen klagen gjelder synes det på ny å være gjort en grundig sammenlikning slik det fremgår av Luftforsvarsstabens skriv til Dem av 26 jun d å. Her er utdannelse, skolerresultater, tjenesteerfaring, variasjon i tjenesten og tjenesteuttalelser vurdert. Også ved denne vurdering er X funnet bedre skikket enn Dem, men samtidig er det sagt at det er lite som skiller.

I forbindelse med denne klagen har så FD foretatt en grundig sammenlikning. FD har lagt vekt på at De er rangert foran fra Luft-

krigsskolen, men at X ligger foran om man ser på det samlede resultat med hovedkarakter. Stabsskolen har X gjennomført med et bedre resultat enn Deres. Dere har begge, etter FDs oppfatning, varierende og sammenlignbar tjeneste hvor X har bedre tjenesteuttalelser enn Dem. Opprykksrådets 3 vurderinger er også med som grunnlag for FD. På denne bakgrunn trekker så FD den konklusjon som er referert innledningsvis.

De og X er vurdert og sammenliknet av forskjellige personer og instanser som alle er kommet til at X er bedre skikket enn Dem selv om ikke forskjellen synes å være så stor. Det er jo for alle instansers vedkommende tale om en skjønsmessig vurdering. Av de opplysninger jeg har, foreligger det imidlertid intet som tyder på at skjønnen har vært usaklig eller vilkårlig eller at det er tatt utenforliggende hensyn. Jeg kan heller ikke se at den skjønsmessige vurdering har ført til et åpenbart urimelig resultat.»

En kaptein klaget over at han nå var ferdig vurdert uten å ha fått opprykk til major. Han mente seg forbigått av kapteiner i sitt eget og andre kull som ikke hadde befalsskolens øverste avdeling. Denne skole mente han burde tillegges avgjørende vekt. Han opplyste at han hadde hatt meget variert og krevende tjeneste, hadde gode skolerresultater og tjenesteuttalelser.

Av de dokumenter som forelå i saken syntes det ikke å være noe spesielt å bemerke til de vurderinger som hadde vært foretatt. Saken ble forelagt Hærstaben som bemerket at man ikke kunne legge avgjørende vekt på en skole bare et fåtall hadde fått anledning til å gjennomgå. Det er først i de senere år gjennomgåelse av denne skolen har vært en forutsetning for fast ansettelse for endel av befalet.

Ombudsmannen fant at klageren ikke representerte noen åpenbar skjevhet hverken generelt eller i forhold til enkeltpersoner. Han var funnets kikket til opprykk, men ikke rangert. Opprykksprosenten gir ikke plass for alle som rangeres, langt mindre alle som er skikket.

En del løytnanter i Hæren, krets II, klaget over at de var forbigått av en del løytnanter i en annen bransje ved opprykksvurderingen for opprykk til kaptein med virkning fra 1 jan 1978.

Begrunnelsen for klagen var at de løytnanter som etter klagerens mening urettmessig hadde fått opprykk hadde dårligere sikkerhetskarakter enn klagerne. Løytnantene i spesiell tjeneste var ikke innstilt til opprykk av Generalinspektøren, men Forsvarsdepartementet godtok ikke denne innstilling. Klagerne mente at det her forelå en åpenbart urimelig forbigåelse.

Ombudsmannen hadde tidligere behandlet samme sak på grunnlag av en annen klage.

Klagerne ønsket saken behandlet av Ombudsmannen før deres klage til forsvarskomiteén ble behandlet.

Ombudsmannen avga denne uttalelse i saken:

««Jeg viser til deres klager til Stortingets forsvarskomiteé av henholdsvis 31/10-78, 26/10-78 og 19/2-79.

Stortingets forsvarskomiteé har i skriv til Ombudsmannen av 10 d m opplyst at dere tre ønsker saken behandlet i første omgang av Ombudsmannen og har oversendt sakens dokumenter.

En løytnant i samme situasjon som dere har med den samme begrunnelse tidligere klaget til Stortingets forsvarskomiteé. Også denne klagen ble i første omgang behandlet av Ombudsmannen som den 4 mars d å i en redegjørelse ga uttrykk for sitt syn på klagen.

Jeg har gått gjennom sakens dokumenter. Jeg kan ikke se at det hverken fra klagerne eller myndighetene er kommet frem opplysninger eller synspunkter som gir ombudsmannen grunn til å endre det syn som kom til uttrykk i forannevnte sak.

Ombudsmannen skrev slik til den første klageren:

«De har i skriv av 20 juni 1978 til Stortingets forsvarskomiteé klaget over at De er forbigått ved ovennevnte opprykk. Den 1 mar d å har De anmodet om at saken må bli vurdert av Ombudsmannen for Forsvaret. Den 13 mar d å har forsvarskomiteén sendt klagen og sakens dokumenter til Ombudsmannen. Klagen til Stortinget er opprettholdt.

Ombudsmannen har foruten å gå gjennom dokumentene i klagesaken gått gjennom de skriv som er nevnt i Generalinspektørens redegjørelse av 10 okt f å og en rekke dokumenter om gjeldende befalsordning. Ombudsmannen har også drøftet saken med Forsvarsdepartementet og Hærstaben.

Grunnlaget for Deres klage er at 12 løytnanter fra et annet avansementsfelt og med dårligere skikkethetskarakter enn Dem har fått opprykk til kaptein. Sammenliknet med de 12 er det ikke bare De som er forbigått. Det gjenstår 70 løytnanter som er vurdert av det samme opprykksrådet og som er skikket/rangert med høyere skikkethetskarakter enn de 12 uten å ha fått opprykk. En del av disse skal allerede ha klaget.

Ordinær opprykksvurdering for denne krets ble gjennomført i tiden apr—juni 77. Generalinspektørens innstilling basert på nevnte opprykksvurdering er gitt i skriv av 4 aug 77. I denne innstilling har Generalinspektøren lagt sikkerhetskarakteren til grunn uten hensyn til våpen/avansementsfelt ut fra det prinsipp at de best skikkede bør gis avansement. På denne bakgrunn har Generalinspektøren foreslått at alle kandidater med skikkethetskarakter 6 og bedre og halvparten av kandidatene med skikkethetskarakter 5 bli gitt opprykk til kaptein. Ved denne innstilling ble ingen av «de 12» som tilhørte et eget avansementsfelt spesiell tjeneste/T foreslått gitt opprykk. Forsvarsdepartementet hevdet at den fremgangsmåte som var besyttet var i strid med

gjeldende befalsordning. De tolv fra avansementsfeltet spesiell tjeneste/T ble gitt opprykk til kaptein, mens de 70 forannevnte som hadde bedre skikkethetskarakter ikke fikk opprykk og ble ansett som ferdig behandlet i denne omgang.

Det avgjørende spørsmål i saken er om GIHs fremgangsmåte med en felles vurdering av O/A- og T-bransjen i krets II og opprykk etter skikkethetskarakter uavhengig av avansementsfelt er overensstemmende med gjeldende regler og praksis eller om departementets avgjørelse er korrekt i et tilfelle som dette.

GIHs begrunnelse for denne fremgangsmåte fremgår av GIHs redegjørelse av 10 okt 78 til FD og de tidligere skriv som er nevnt i denne redegjørelse, spesielt skriv av 8 mar 78. Begrunnelsen går kort ut på at det ved vurderingen i 1977 ble nyttet det samme opprykksråd for hele krets II, men med utskifting av to faste rådsmedlemmer og organisasjonenes tiltrede medlemmer ved vurderingen av A/O- og T-bransjen. I og med at samme råd har vurdert alt befal går GIH ut fra at karakternivået vil bli det samme uansett bransje eller våpen. GIH mener en må ta hensyn til dette når opprykk skal gis og derfor foreta en sammenlikning mellom bransjer og våpen basert på skikkethetskarakter. Dette for å unngå skjevheter. I dette tilfelle lå skikkethetskarakteren for feltet spesiell tjeneste/T vesentlig under, 1—1½ karakter lavere enn den som ble satt opp som terskel for opprykk i de andre avansementsfelter. Opprykk for de skikkede i spesiell tjeneste/T ville etter GIHs oppfatning gi åpenbare skjevheter. GIH mener å ha støtte for sin fremgangsmåte i FDs iverksettelsesskriv i forbindelse med St. prp. 143 (1975—76). Etter GIHs oppfatning er det bærende prinsipp i gjeldende befalsordning at de best skikkede skal avansere, et prinsipp som både administrasjonen og befalsorganisasjonene hittil har vært enige om. GIH viser også til at det i gjeldende ordning er plassering i avansementskrets som bestemmer den enkeltes avansementsmuligheter.

FD hevder som nevnt at GIHs fremgangsmåte er i strid med gjeldende befalsordning. Plassering av befalet er avansementsfelter er gjort for at personell det er naturlig å sammenlikne skal få mest mulig like tjeneste- og avansementsmessige forhold. Det er FDs oppfatning at det i forbindelse med overføring av krets III-personell til krets II i henhold til St. prp. 143 (1975—76) var meningen at krets III-befal i spesiell tjeneste skulle vurderes ut fra den utdannelse og tjenesteerfaring de har, og at de ikke er forutsatt å inngå i en sammenliknende vurdering med de øvrige våpen.

Det er Ombudsmannens oppfatning at FD har rett i at inndeling i avansementsfelter er gjort for at befal det er naturlig å sammenlikne skal få de samme avansementsmuligheter. I den innstilling «Personellutvalget for Forsvaret» avga i april 1962 og som er grunnlaget for befalsordningen av 1966 som gjelder i dag er avansementskrets og avansementsfelt gitt denne definisjonen:

- a. En avansementskrets omfatter det yrkesbefal innen en forsvarsgren som med

hensynet til avansementsmuligheter er stillt likt.

- b. Et avansementsfelt består av alt befal innen en avansementskrets som har så lik utdanning og tjeneste at det ved vurdering for avansement er naturlig og hensiktsmessig på hvert gradstrinn å behandle dem sammen.

Om denne definisjonen sier «Personellutvalget» videre:

Hvis alt befal innen en avansementskrets i prinsippet har like utdanningsmessige og tjenestlige kvalifikasjoner, kan det ved opprykk på hvert gradstrinn uten videre sammenliknes og vurderes under ett. Det er da ikke behov for å dele avansementskretsen i avansementsfelter.

Hvis utdanning og tjenester avviker i særlig grad er det normalt ikke hensiktsmessig å vurdere alt befal i avansementskretsen sammen. Da vil det ofte være praktisk å samle gruppevis det befal hvis utdanning og tjeneste er ens både med hensyn til art og nivå og vurdere disse mindre grupper hver for seg. Disse mindre grupper danner da egne avansementsfelter.

«Personellutvalgets» definisjon er den gjeldende og er referert til i FDs «Orientering om den nye befalsordning i Forsvaret» utgitt etter at den nye befalsordning var vedtatt i Stortinget. Når det i denne orientering er understreket at avansementsmuligheter blir bestemt ved plassering i avansementskrets må dette gå på de generelle avansementsmuligheter mens den enkeltes muligheter for avansement skal vurderes innenfor det avansementsfelt han tilhører. Den fremgangsmåte GIH har valgt i nærværende sak synes således å være i strid med gjeldende befalsordning.

Til dette kommer at den gruppe «de 12» tilhører er så spesielle at det ikke ville være rimelig å sammenlikne dem med de øvrige avansementsfelter. Departementet og Generalinspektøren har sagt at spesiell tjeneste/T i hovedsak består av vaktmenn og sjåfører. Ser en nærmere på tjenesten til «de 12» som har fått opprykk synes ikke dette å være riktig. Det er imidlertid på det rene at de ble plassert i T-bransjen uten at de hadde noen som helst teknisk bakgrunn. Årsaken til dette er at krets III bare hadde F-bransje. Det er også på det rene at dette personell hadde liten eller ingen sivil og militær utdanning. Skikkethetskarakteren for denne gruppe ligger 1—1½ karakter lavere enn de øvrige grupper. Det viser tydelig at de ikke er sammenlignbare med de øvrige grupper. Ved en felles vurdering slik GIH har villet, vil personellet i spesiell tjeneste/T ikke ha noen mulighet for å konkurrere om de opprykksplasser de selv er med å produsere. Etter Ombudsmannens oppfatning må dette være urimelig.

De har konkurrert og er vurdert med det personell det er naturlig å sammenlikne dem med. De har ikke nådd opp i denne konkurransen. Dette er beklagelig, men det foreligger ikke i denne sammenheng opplysninger som tyder på at det er begått noen urett mot Dem.

Det er Ombudsmannens oppfatning at uansett hvilken fremgangsmåte man måtte ha anledning til å gjennomføre, enten GIHs eller FDs, ville det føre til urimelige resultater. Disse urimeligheter vil særlig være merkbare på tjenestesteder hvor befal fra forskjellige avansementsfelter tjenestgjør sammen. Jeg kan godt forstå at De finner det urimelig at personell De måtte tjenestgjøre sammen med og som har dårligere rangering enn Dem fikk opprykk mens De selv ble gående som løytnant. På den annen side ville det være enda mer urimelig om et helt annet avansementsfelt skulle bli gående uten å få opprykk slik som tilfelle ville vært i denne saken. Det ville gitt seg like uheldige utslag på det enkelte tjenestested.

Etter en samlet vurdering av de faktiske forhold som har betydning i saken, kan Ombudsmannen ikke se at avgjørelsen FD har truffet er i strid med gjeldende bestemmelser.

Da klagen til Stortingets forsvarskomite er opprettholdt, er dokumentene i dag sendt tilbake til komiteén.»

Jeg kan forstå at dere har klaget over resultatet av opprykket 1 januar 1978. Jeg viser imidlertid til det som er sagt i foransiterte uttalelse om at resultatet uansett hvilken fremgangsmåte vil gi urimelige resultater. Det er min oppfatning at FDs fremgangsmåte foruten å ha hjemmel i gjeldende opprykksordning, også er den som gir de minst urimelige resultater.

Da klagen til Stortingets forsvarskomite er opprettholdt, er dokumentene i dag sendt tilbake til komiteén.»

En løytnant klaget over at han ikke fikk opprykk til kaptein fra jan 1979. Klageren opplyste at den vesentligste årsak til at han ikke fikk opprykk sikkert var en rapport som lå i han personellmappe. Dette var en rapport, ca 14 år gammel, skrevet av den avdeling han da tjenestgjorde ved. Denne rapporten inneholdt usanne opplysninger om et disiplinært forhold uten at hans egen forklaring om disse forhold fantes i mappen. Det var også gitt uriktige opplysninger om hans økonomiske forhold. Han anmodet om Ombudsmannens bistand til å få fjernet nevnte rapport fra personellmappen samt å få opprykk til kaptein fra 1 jan 79.

Ombudsmannen tok saken opp med Hærstaben som orienterte om klagerens tjenesteforhold og oversendte den omtalte rapport og de dokumenter fra personellmappen som hadde sammenheng med den. Klageren ble normalvurdert for opprykk i 1977—78. Han ble funnet skikket men ikke rangert. Det er bestemt at opplysninger som får avgjørende betydning for opprykksvurderingen skal protokolleres. Det var intet protokollert om klageren. Den rapport det var tale om var derfor ikke tillagt noen avgjørende betydning. Hærstaben fant ikke at klageren var uriktig behandlet eller urimelig forbigått ved opprykksvurderingen, og fant heller ikke grunn til å fjerne den

nevnte rapport fra hans mappe. Ombudsmannen fant grunn til å ta spørsmålet om å fjerne rapporten opp igjen med Hærstaben og skrev slik:

«Jeg har mottatt HSTs skriv av 28 des f å med bilag.

Hærstaben uttaler i nevnte skriv at den ikke kan se at lt X er uriktig behandlet eller urimelig forbigått ved opprykksvurderinger. På bakgrunn av de opplysninger jeg har er jeg enig i denne vurdering.

Nevnte skriv er en nærmest summarisk oversikt over påståtte disiplinærbrudd. I hvert enkelt tilfelle er det vist til vedlegg som, såvidt jeg forstår, ikke finnes i personellmappen. Jeg går ut fra at disse vedleggene har betydning for vurderingen av det enkelte refsbare/straffbare forhold. Det er sagt at løytnanten har vedgått de nevnte forhold, men med en masse unnskyldninger. Disse unnskyldninger er vel løytnantens forklaring til de enkelte forhold. Så lenge løytnanten ikke er refset/dømt og kompetent myndighet således ikke har vurdert og avgjort spørsmålet om disiplinærbrudd, burde vel løytnantens syn på bruddene vært tilgjengelig sammen med avdelingens skriv.

De omtalte forhold ligger forholdsvis langt tilbake i tiden. Avdelingens skriv er datert 11/11-64. Skrivet førte i første omgang til at han ikke fikk engasjement i Forsvaret igjen da han søkte om dette i 1966. I 1967 ble han imidlertid engasjert igjen. I 1969 ble han tatt opp som elev ved BSØA og som følge av det gitt fast ansettelse fra 1 juli 1970. Skrivet av 1964 kan således ikke være tillagt særlig vekt ved de vurderinger som må være foretatt i 1967—69—70. Det er vel videre på det rene at de nevnte forhold ikke skal tillegges betydning hvis en legger til grunn det siste direktiv om utsettelse med opprykk for befal pga refselse eller straff.

På denne bakgrunn synes det for meg å være tvilsomt om det er riktig å ha avdelingens skriv fortsatt liggende i løytnantens personellmappe. Jeg tør be om HSTs syn på dette spørsmål.»

HST svarte slik:

«Hærstaben viser til Ombudsmannen for Forsvarets skriv av 4 januar 1979.

Opplysninger av forskjellig art vedrørende den enkelte befalingsmann som det er funnet nødvendig å oppbevare i vedkommendes personellmappe fjernes ikke fra mappen, selv om det angår forhold langt tilbake i tiden. Dette er en innarbeidet praksis i Hæren som ikke blir fraveket med mindre det skulle bli påvist at det foreligger uriktige opplysninger. Under henvisning hertil finner Hærstaben fortsatt ikke grunnlag for å kunne fjerne det omhandlede skriv fra avdelingen av 11 november 1964 fra løytnant Xs personellmappe.»

Ombudsmannen hadde intet å bemerke til denne avgjørelse.

To offiserer klaget, uavhengig av hverandre, over at de ikke var tatt ut som elever ved Norges Idrettshøyskole på Forsvarets kvote.

Innstilling av kandidater var foretatt både

av NIH og Sjøforsvarsstaben. Den ene var av NIH innstilt som nr 1 og den andre som nr 2 av søkerne fra Sjøforsvaret, mens SST hadde innstilt dem som henholdsvis nr 8 og 9 til de 4 plassene Sjøforsvaret disponerte.

Ut fra de opplysninger Ombudsmannen i første omgang fikk kunne det se ut som om vurderingsgrunnlaget var det samme og at det derfor var vanskelig å finne årsaken til den forskjellige vurderingen. Saken ble derfor drøftet både med Idrettshøyskolen og Sjøforsvarsstaben. Etter å ha sett gjennom dokumentene og vurdert de foreliggende opplysninger, skrev Ombudsmannen bl a slik til de to klagerne:

«Vedlagt oversendes til Deres orientering en fotokopi av SSTs uttalelse av 23 f m. Som nevnt har jeg i tillegg til dette hatt en samtale med kapteinløytnant X og senere en samtale med løytnant Y ved NIH.

Det jeg for min del reagerte på i første omgang var at De ved SSTs rangering var blitt nr 8 av 9 søkere, mens De ved NIHs rangering var blitt nr 1 av de samme 9 med tilsynelatende det samme grunnlag for rangeringen. De senere samtaler jeg har hatt viser imidlertid at rangeringsgrunnlaget har vært vesensforskjellig for NIH og SST.

NIH har utelukkende lagt til grunn utdannelsen og lengden av praksis. Utdannelsespoengene regnes ut etter hva slags skoler man har og resultater fra disse skolene, mens praksispoengene regnes etter lengden av praksis. Disse poengene til sammen er så grunnlaget for rangeringen slik det fremgår av den listen som var bilagt Deres skriv til Ombudsmannen.

SST har imidlertid lagt avgjørende vekt på den praksis vedkommende har hatt under sin pliktjeneste, de lederegenskaper som er lagt for dagen og de tjenesteuttalelser de enkelte har fått. SST mener at det på den måten er mulig å plukke ut dem som er best egnet til å løse de oppgaver den enkelte vil bli satt til etter endt utdanning.

Nå vil det selvsagt her som ellers, kunne diskuteres i det vide og det brede hva som er de beste utvelgelseskriterier. Denne diskusjon er kanskje ikke så interessant i denne sammenheng fordi NIH etter først å ha protestert har godtatt SSTs rett til selv å plukke ut sine kandidater og også måten dette er gjort på. SSTs rangering er som nevnt bygget på resultatet av det praktiske arbeid. Det er klart at det i denne sammenheng er mye tale om skjønn. Det gjelder først og fremst den enkeltes tjenesteuttalelse hvor de forskjellige utstederes skjønnsmessige vurdering av vedkommende kommer til uttrykk.»

Den ene av klagerne tok saken opp igjen. Ombudsmannen tok på ny saken opp med Sjøforsvarsstaben uten at det kom frem nye opplysninger. Ombudsmannen konkluderte med at det uttak av elever som var foretatt ikke synes å være åpenbart urimelig. Det var her tale om en skjønnsmessig vurdering som var vanskelig fordi det var et valg mellom mange dyktige søkere. Det var i alle fall på det rene

at de 4 som ble uttatt hadde bedre tjenesteuttalelser enn klagerne. Saken foranlediget derfor ikke ytterligere forføyninger fra Ombudsmannens side.

Feltprestkorpset hadde fra Kirke- og undervisningsdepartementet mottatt et rundskriv angående søknader om geistlige embeter og stillinger fra teologiske kandidater. I rundskrivet var det bl a uttalt følgende:

«En prest skal senest 4 måneder etter utnevning overta sitt nye embete, med mindre departementet samtykker i at fristen forlenges, jfr. lov av 5. april 1957 om geistlige embets- og tjenestemenns lønnsforhold m. v. § 7. Prester som utfører feltpresttjeneste eller sivil tjenesteplikt, bør derfor vente med å melde seg som søkere til det gjenstår 6 måneder eller mindre av tjenesten.»

De prester som var inne til førstegangstjeneste reagerte på dette og anmodet Feltprestkorpset om å ta saken opp. Feltprosten tok i første omgang saken opp med Ombudsmannen og skrev bl a slik:

«Feltprosten ser dette som en beklagelig utvikling idet verneplikten derved gir vedkommende teolog et draw-back som søker. I betraktning av at prestemangelen etter hvert opphører, vil vernepliktige feltprester få mindre muligheter for å sikre seg embeter og stillinger i Den norske kirke.

En er oppmerksom på at vernepliktige i denne sammenheng ikke er beskyttet av lovverket. Ikke desto mindre har det vært et prinsipp at verneplikten ikke skal føre til ulemper for vedkommendes fremtidige arbeide. De teologer som avtjener verneplikten unngår ikke å miste 15 mnd hvor de kunne hatt sivilt arbeide. Allerede på dette punkt vil teologer som av forskjellige grunner ikke skal ut i forsvaret stå gunstig.

Det bør være en æresak for staten at vernepliktige teologer ikke også skal bli utelukket fra søkerlistene under første del av førstegangstjenesten. De førstegangstjenestegjørende feltprestene har henstilt til Feltprosten å ta saken opp med KUD.

Feltprosten ville sette pris på en uttalelse fra Ombudsmannen før dette skjer.»

Ombudsmannen avga en uttalelse som ble avsluttet slik:

«Etter min oppfatning ville det eneste rettferdige være at feltprester i tjeneste var uttatt fra bestemmelsen om firemånedersfristen for tiltredelse i et embete, og at de under hele tjenestetiden fikk anledning til å konkurrere om ledige embeter.»

Feltprosten tok så saken opp med Forsvarsdepartementet som skrev slik til Kirke- og undervisningsdepartementet:

«Forsvarsdepartementet viser til KUDs skriv av 6 des 78 til Feltprestkorpset.

Feltprosten har på bakgrunn av dette skrevet sendt en betenkning, datert 9 feb 79 til Forsvarsdepartementet med gjenpart til Oslo biskop og har innhetet uttalelse fra Ombuds-

mannen for Forsvaret som ble avgitt ved skriv av 26 jan 79.

Fotokopi av betenkningen og Ombudsmannens uttalelse legges ved til KUD og gjenpartsadressatene.

Forsvarsdepartementet slutter seg fullt ut til Feltprostens betenkning og uttalelsen fra Ombudsmannen for Forsvaret og vil spesielt peke på at de vernepliktige feltprester i utdanning vil føle det som en diskriminering når de må vente i 9 måneder i Forsvaret før de kan søke geistlige embeter/stillinger.»

Kirke- og undervisningsdepartementet besvarte Forsvarsdepartementet henvendelse slik:

«Det kongelige departements brev av 20 februar 1979.

Som nevnt i departementets brev av 6. desember 1978 til Feltprestkorpset skal en prest 4 måneder etter utnevningen overta sitt nye embete med mindre departementet samtykker i at fristen forlenges, jfr. lov 5. april 1957 om geistlige embets- og tjenestemenns lønnsforhold m. m. § 7.

Dersom en søker først vil kunne overta en tid etter denne frist, vil dette måtte tillegges vekt dersom forholdene tilsier at vedkommende embete blir besatt så snart som mulig. Det er dette som er bakgrunnen for at departementet har uttalt at prester som utfører feltpresttjeneste eller sivil tjenesteplikt bør vente med å melde seg som søker til det gjenstår 6 måneder eller mindre av tjenesten. Det er imidlertid ikke noe til hinder for at søknad likevel blir innsendt, og vedkommende vil på vanlig måte bli tatt med på søkerlisten.»

En vernepliktig fenrik som avtjente sin pliktjeneste, hadde under en øvelse mistet en underlagsmatte og en feltjakke som var rullet inn i underlagsmatten. Han var gjort økonomisk ansvarlig for tapet, noe han fant urimelig. Han hevdet at han ikke hadde handlet forsøttlig eller uaktsomt, noe som etter gjeldende bestemmelser er en forutsetning for å gjøre ansvar gjeldende. Han hadde under transporter og selve øvelsen plassert pakningen på anvist plass og hadde på grunn av sine oppgaver under øvelsen ingen mulighet for å passe på sin pakning. Tapet ble oppdaget da han skulle hente pakningen, og tapet ble meldt med en gang.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen som kunne opplyse at grunnlaget for erstatningsansvaret var at enhver befalingsmann må ha ansvar for sitt personlige utstyr, og at det ikke ansees som ansvarlig å rulle en feltjakke inn i en umerket underlagsmatte. Feltjakken hørte forøvrig ikke med til det utstyr som var beordret, og det var ikke gitt noen forklaring på hvorfor han hadde tatt med denne ekstra jakken.

Innen Ombudsmannen fikk foretatt ytterligere undersøkelser kom det melding om at materiellet var avskrevet uten at erstatningsansvar var gjort gjeldende.